

కోళ్ళ పెంపకం

శ్రీ వేంకటేశ్వర పశువైద్య విశ్వవిద్యాలయం, తిరుపతి

కాళ్ళ పెంపింకం

సంకలనం

నిరంతర పశువైద్య విద్య మరియు
సమాచార కేంద్రం

శ్రీ వేంకటేశ్వర పశువైద్య విశ్వవిద్యాలయం

తిరుపతి

తొలిపలుకు

రైతాంగం పశువుల పెంపకంలో పరిశోధనల సారాన్ని ఆకళింపు చేసుకుని తదనుగుణంగా అవసరానికి తగ్గట్లుగా మార్పులు చేర్పులు ఆచరిస్తే పశుపోషణ లాభసాటియైన వృత్తి అవుతుంది. రైతు స్వీయ అనుభవానికి నూతన సాంకేతిక పరిజ్ఞానం తోడైతే రైతు నికరాదాయం పెరిగే అవకాశం ఉంది.

రైతులు ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలను ఎప్పటికప్పుడు వాస్తవిక దృష్టితో విశ్లేషించుకుంటూ, పరిష్కారాలను అన్వేషించి, ఫలితాలను రైతులకు ఆందించడమే ప్రధాన ధ్యేయంగా శ్రీవేంకటేశ్వర పశువైద్య విశ్వవిద్యాలయం కృషి చేస్తున్నది. ఈ పుస్తకములో పొందుపరచిన నూతన శాస్త్రీయ పద్ధతులను, కాలానుగుణ యాజమాన్య పద్ధతులను రైతులు ఆచరించి, తద్వారా పశువులు, జీవాలు, సీమపందులు, కోళ్ళు మరియు చేపల పెంపకాన్ని లాభసాటిగా తీర్చిదిద్దుకోగలరని ఆశిస్తున్నాను.

పశుపోషణ మరియు అనుబంధ రంగాలు లాభ సాటిగా ఉండాలంటే పశు ఆరోగ్య పరిరక్షణ, యాజమాన్య పద్ధతులపై విషయ పరిజ్ఞానం మరియు శాస్త్రీయ విజ్ఞానం అత్యంత కీలకమైనది. దీనిని సరియైన పద్ధతిలో సరళమైన భాషలో రైతులకు చేరువ చేసే ప్రయత్నమే ఈ పుస్తకం. పశుపోషకులందరికీ ఈ శాస్త్రీయ పరిజ్ఞానం ఉపయోగపడి, వారి ఆర్థికాభివృద్ధికి దోహదపడుతుందని ఆశిస్తూ...

మీ

(డా॥ వి. పద్మనాభ రెడ్డి)

ఉపకులపతి

విషయసూచిక

క్ర.సం.	విషయం	పేజి నెం.
1.	గ్రుడ్ల కోళ్ళ పెంపకం	... 01
2.	మాంసాపు జాతి కోళ్ళ పెంపకం	... 16
3.	పెరటి కోళ్ళ పెంపకం	... 24

1. గ్రుడ్ల కోళ్ళ పెంపకం

ప్రపంచంలోని గుడ్ల ఉత్పత్తిలో భారతదేశం మూడవ స్థానం మరియు కోళ్ళ మాంసము ఉత్పత్తిలో ఐదవ స్థానంలో వుంది. కోళ్ళ సంఖ్యలోను, గ్రుడ్ల మరియు మాంసము ఉత్పత్తిలోను మన రాష్ట్రం దేశంలోనే అగ్రస్థానాన ఉంది.

గ్రుడ్ల కోళ్ళ జాతులు, వాటి బ్రీడింగ్ పద్ధతులు

దేశవాళీ కోడి గ్రుడ్ల ఉత్పత్తిలో చాలా వెనుకబడి ఉంది. అందుచేత గ్రుడ్ల దిగుబడి పెంచేందుకు, విదేశీ జాతులు మరియు వాటినుండి వచ్చిన సంకర జాతులు మన దేశంలోకి దిగుమతి చేసుకోబడ్డాయి. వీటిలో వైట్ లెగ్ హార్న్ ముఖ్యమైనది. ఎక్కువ సంఖ్యలో గ్రుడ్లు పెట్టటానికి వైట్ లెగ్ హార్న్ కోళ్ళ నుండి రూపొందించిన సంకరజాతి కోళ్ళు సాధారణంగా ఉపయోగించబడుచున్నవి.

మార్కెట్లో హేచరీలు పంపిణీ చేస్తున్న కోడి పిల్లలు, ఇన్ బ్రీడ్ హైబ్రిడ్ పద్ధతిలో రూపొందించబడ్డాయి. ఈ సంకరజాతి కోళ్ళు మంచి యాజమాన్యంతో ఏడాదికి 290-320 గ్రుడ్లు పెడతాయి. స్వచ్ఛమైన జాతులకన్నా హైబ్రిడ్ కోళ్ళు దాదాపు ప్రతి కోడి పెట్ట 40-60 గ్రుడ్లు ఎక్కువ పెడుతుంది. ఈనాటి గణనీయమైన గ్రుడ్ల ఉత్పత్తి పెరుగుదలకు ఇదే ప్రధాన కారణం. మన రాష్ట్రంలో దాదాపు 110 హేచరీలున్నాయి. వాటిలో కొన్ని, అవి సరఫరా చేసే కోడి పిల్లల పేర్లు పట్టికలో ఇవ్వబడినవి. గ్రుడ్ల రకాల కోళ్ళు : బి.వి. 300, హెచ్.హెచ్. 260, బొవాస్సు, డికాల్ప్, శేవర్. వీటిలో ఏ రకానైనా వాటి శ్రేష్ఠతను బట్టి మరియు అనుభవమున్న రైతుల సమాచారాన్ని బట్టి ఎంపిక చేసుకోవాలి.

గ్రుడ్లు పెట్టే జాతి కోడిపిల్లలు లభ్యమయ్యే హేచరీలు

క్ర.సంఖ్య	హేచరీ	ప్రదేశం	కోడిపిల్లల పేరు
1.	శ్రీ వేంకటేశ్వర పశువైద్య విశ్వవిద్యాలయం	హైదరాబాద్	ఐఎల్ఆర్-90 జూబ్లీ
2.	బాలాజీ హేచరీస్	చిత్తూరు	బివి-300
3.	శ్రీనివాస హేచరీస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్	విజయవాడ	బివి-300
4.	సిస్టమిక్ హేచరీస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్	హైదరాబాద్	హైలైన్
5.	తిరుమల హేచరీస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్	వరంగల్	బివి-300
6.	వేంకటేశ్వర హేచరీస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్	హైదరాబాద్	బివి-300
7.	సింగ్ పౌల్ట్రీ లిమిటెడ్	హైదరాబాద్	హైబ్రో

కోళ్ళ షెడ్యూల్ - వాటి నిర్మాణం

షెడ్యూల్ నిర్మాణానికి ఎంచిన స్థలం, మంచి నీటివసతి, విద్యుచ్ఛక్తి సరఫరా, మార్కెట్టుకు చేరువలో ఉండటం మున్నగు సదుపాయాలు కలిగి ఉండాలి. షెడ్యూల్ ఎత్తులో ఉంటే గాలి చలనం బాగా ఉండి, మురుగు నీరు నిల్వకు అవకాశం లేనటువంటి ప్రదేశాలను ఎన్నుకోవాలి.

షెడ్యూల్ నిర్మాణానికి ఆయా ప్రాంతాల్లో సులభంగా తక్కువ ఖర్చుతో దొరికే ఇటుక, కలప, బోద, కొబ్బరి లేక తాటాకు మొదలగునవి వాడవచ్చు. కాని ఖర్చు తగ్గించే ప్రయత్నంలో షెడ్యూలు ఎలుకలకు, అగ్ని ప్రమాదాలకు అనువుగా నిర్మించకూడదు. ఇందుకుగాను కాంక్రీటు నేల, ప్రక్కలకు అల్లిన ఇనుపతీగ, పై కప్పుకు రేకులు వాడటం మంచిది. కోడి పిల్లలను, పెరిగే కోళ్ళను, గ్రుడ్లు పెట్టే కోళ్ళను వేర్వేరు షెడ్యూల్లో పెంచడం మంచిది. అయితే చిన్నకారు రైతులకు ఇది సాధ్యం కాదు కాబట్టి ఒకే షెడ్యూలు అన్ని దశల్లోని కోళ్ళ కొరకు వాడుకోవచ్చు. షెడ్యూల్ వెడల్పు 25 నుండి 33 అడుగులకు మించకుండా ఉండాలి. కోళ్ళ సంఖ్యను బట్టి పొడవు ఎంతైన ఉండవచ్చు. షెడ్యూల్ ప్రక్కగోడలు 1 అడుగు ఎత్తు ఉండి, ఆ పైన 6-7 అడుగుల ఎత్తు వరకు అల్లిన ఇనుపతీగను (వైర్మెష్) అమర్చాలి. చూరు కనీసం 3-4 అడుగులుండేటట్లు చూడాలి. కప్పు ఆకారంలో షెడ్, గేబులు, మోనిటర్, మొదలగు రకాలున్నప్పటికీ, గేబుల్ సాధారణంగా వాడబడతాయి. కప్పును ఆస్పెస్టాస్ రేకులతో వేయుట మంచిది. షెడ్యూల్లో ఎండపడకుండా ఉండుటకుగాను, షెడ్యూలు తూర్పు, పడమర దిశలో నిర్మించుకోవాలి. కోళ్ళను నేలమీద (డీప్ లిట్టరు) లేదా పంజరం (కేజ్)లో పెంచడానికి కావలసిన గృహవసతి వేరువేరుగా ఉంటుంది. కేజ్ గృహవసతి ఎత్తుగా ఉండి, రెట్టను నేలమీద పడేందుకు అనువుగా ఉండేలా చూడాలి. ఇలా చేయడం వలన ఈగల బెడద, దుర్వాసనలను అరికట్టవచ్చు.

వివిధ దశల్లో కోళ్ళ యాజమాన్యం

కోడిని పెంచి పోషించే విధానంపైనే దాని గ్రుడ్ల దిగుబడి ఆధారపడి ఉంటుంది. కోళ్ళ పోషణ వాటి వయస్సును బట్టి మూడు దశలుగా విభజించబడుతుంది. కాబట్టి వాటి యాజమాన్య పద్ధతులు కూడా కోళ్ళ వయస్సును బట్టి మారతాయి.

కోడి పిల్లల పెంపకం

పుట్టినప్పటి నుండి 8 వారాల వయస్సు వచ్చే వరకు గల దశను 'పిల్లదశ' లేదా స్టార్టరు దశ అంటారు. కోళ్ళ పెంపకంలో దాదాపు 5 లేక 6 శాతం ఖర్చు చిన్న పిల్లల కొరకు వినియోగించబడుతుంది. ఈ దశలో కోడి పిల్లలు సున్నితంగా ఉండి తక్కువ రోగ నిరోధక శక్తి కలిగి ఉంటాయి. కాబట్టి వాటి పోషణలో ప్రత్యేక శ్రద్ధ వహించాలి. అప్పుడే అవి వాతావరణ పరిస్థితుల నెదుర్కొని చక్కగా పెరిగి సమర్థవంతమైన గ్రుడ్లు పెట్టే కోడిగా మారగల్గుతుంది. వీలైనంతవరకు ఒక రోజు వయస్సు పిల్లలతో పరిశ్రమ ప్రారంభించటం మంచిది.

కోడి పిల్లల రాకకు పది రోజుల ముందుగా షెడ్యూలోని బూజు, దుమ్ము దులిపి, శుభ్రపరచి, గోడలకు సున్నం వేయించాలి. బ్రూడరు, మేత తొట్లు, నీటి తొట్లు కడిగి క్రిమి సంహారక మందుతో శుభ్రపరచాలి. వరి పొట్టు లేక వేరుశనగ పొట్టు 2-3 అంగుళాల మందంలో నేలపై పరచాలి(లిట్టరు). లిట్టరు పైన కాగితాలు పరచాలి. కోడి పిల్లల మేత తొట్లు, నీటి తొట్లు, బ్రూడరు క్రింద బండి చక్రంలోని ఆకులలాగా ఒక దాని తరువాత ఒకటి అమర్చాలి. మొక్కజొన్న నూకను కాగితంపై పలుచగా చల్లాలి. బ్రూడరు చుట్టూ 2-3 అడుగుల దూరంలో 18 అం. ఎత్తుగా అట్టగాని, రేకులుగాని వృత్తాకారంలో రక్షక దడిగా అమర్చాలి.

కోడి పిల్లలు వచ్చిన తరువాత పాటించాల్సిన విషయాలు

బ్రూడింగ్

కోడి పిల్లలు తొలిదశలో పరిసరాల ఉష్ణోగ్రత మార్పులకు తట్టుకొనేటంతటి శక్తి కలిగి ఉండవు. అందువల్ల కృత్రిమంగా వేడి ఇవ్వటాన్ని “బ్రూడింగ్” అంటారు. ఈ బ్రూడింగ్ అయా ప్రదేశాల వాతావరణ పరిస్థితులనుబట్టి 4-6 వారాల వరకు అవసరం. అయితే బ్రూడింగ్ కు ఉపయోగించే బ్రూడరు క్రింద వేడిని కోడి పిల్లల వయస్సుని బట్టి క్రమంగా 90-95⁰ ఫారన్ హీట్ నుండి 70-75⁰ ఫారన్ హీట్ కు (వారానికి 5-7⁰ F) తగ్గించాలి. బ్రూడరు క్రింద వేడి ఎక్కువైతే పిల్లలు దూరంగా వెళ్ళిపోతాయి. తక్కువైనట్లయితే పిల్లలన్నీ మధ్యలో గుంపుగా ఉంటాయి. దీన్ని బట్టి వేడిని అంచనా వేసి వేడిని తగ్గించడమో, ఎక్కువ చేయడమో చేయాలి. 4 అడుగుల వ్యాసం గల బ్రూడరు క్రింద 250 నుండి 300 పిల్లలను పెంచవచ్చు.

కోడి పిల్లలు వచ్చిన తరువాత ముందుగా అమర్చిన బ్రూడరు క్రింద వదిలేముందు కొన్ని పిల్లల (5 లేదా 10) ముక్కు నీటితొట్లలో ముంచాలి. దీనితో అవి నీరు త్రాగడానికి అలవాటు పడతాయి. చుట్టూ అమర్చిన అడ్డదడిని 2 రోజుల కోసారి క్రమంగా దూరంగా జరుపుతూ, 10వ రోజున పూర్తిగా తీసివేసి గది మూలలందు అట్టలను అమర్చాలి. బ్రూడరు క్రింద కాగితం 5 లేక 6 రోజుల తరువాత తీసివేయాలి.

ప్రతి 50 పిల్లలకు ఒక మేత తొట్టి మరియు నీటి తొట్టి అమర్చాలి. మొదటి వారంలో ఒక పిల్లకు ఒక అంగుళం స్థలం చొప్పున, 50 పిల్లలకు దాదాపు 24 అం. పొడవుగల మేత తొట్టి సరిపోతుంది. ప్రతి బ్రూడరు క్రింది అంచున 3-4 నీటి తొట్లను అమర్చాలి. వాటిని రోజూ శుభ్రపరచి మళ్ళీ నీటితో నింపుకోవాలి.

పిల్లల గృహంలో రాత్రంతా లైట్లు వెలుగుతుండాలి. పిల్లలకు మొదటి 7-10 రోజుల మధ్యలో “డీ బీకర్” అను పరికరం సహాయంతో ముక్కును కత్తిరించాలి. దీనివలన పిల్లలు ఒకదాని నొకటి పొడుచుకొనటం, మేతను తొట్లనుండి కిందకు తోయుట తగ్గతుంది.

సాధారణంగా పుట్టిన రోజునే కోడిపిల్లలకు హేచరీవారు మేరెక్స్ రోగానికి టీకా వేస్తారు. తరువాత సామాన్య రోగాలైన కొక్కెర తెగులు, గంబోరో మరియు మశూచి వ్యాధులకు ఈ దశలో తగిన మోతాదు మరియు పద్ధతుల్లో టీకాలను వేయించాలి. రక్తపారుడు రోగం (కాక్సి) రాకుండా మేతలో కాక్సిడియోస్టాట్ మందులు, ఏంప్రాలు లేక డాట్ వంటి మందులను కంపెనీవారు సూచించిన మోతాదులో కలపాలి.

ముఖ్యమైన విషయాలు:

- ప్రతిరోజు 2 లేదా 3 సార్లు కోడిపిల్లల ఆరోగ్య అవసరాలను చూడాలి.
- చిన్న పిల్లలను పెంచే షెడ్యూకు మరియు పెద్ద కోళ్ళ షెడ్ కు మధ్య కనీసం 100 గజాల దూరం ఉండాలి.
- పెద్దకోళ్ళ షెడ్ లో పనిచేసే వ్యక్తి చిన్న పిల్లల షెడ్యూలో ప్రవేశించరాదు.
- ఎల్లప్పుడు లిట్టరు తడికాకుండా పొడిగా ఉండునట్లు జాగ్రత్తపడాలి.
- నాటుజాతి కోళ్ళను షెడ్ ఆవరణలోనికి రానీయకూడదు. షెడ్ ద్వారంలో క్రిమి సంహారక మందు ఉంచిన తొట్టి ఉంచి షెడ్ లోకి ప్రవేశించే ముందు పాదాలను ఆ ద్రావణంలో తడపాలి.
- శీతాకాలంలో కోళ్ళ బ్రూడింగు పటిష్ఠతకు గ్యాస్ బ్రూడింగు వాడడం మంచిది. ఈ దురుగాలి సోకకుండా షెడ్యూకు ఇరువైపుల గోనె పట్టాలను లేదా ప్లాస్టిక్ పరదాలను అవసరమున్నంత మేరకు వేలాడదీయాలి.

పెరిగే వయసు (9-20 వారాలు) కోళ్ళ పెంపకం : ఈ దశలో కోళ్ళను ప్రత్యేకమైన షెడ్ లో కాని లేదా సాధారణంగా చిన్న పిల్లల నుంచిన షెడ్ లో కాని పెంచవచ్చు. ప్రతి పెరిగే కోడి పిల్లకు వయసుని బట్టి 1-1.5 చదరపు అడుగుల స్థలం కావలసి ఉంటుంది. మేత తొట్టెలు, నీటి తొట్టెలు పిల్లలకు పయోగించిన వాటికంటే పెద్దవిగా ఉండాలి. దీనికిగాను ప్రతికోడికి 2.5 అం. మేత తినే స్థలం, 0.75 అం. నీరు త్రాగే స్థలం అవసరం. ఈ తొట్టు పొడువుగా గాని, వృత్తాకారంగా గాని ఉండవచ్చు. రాత్రులందు వెలుతురు ఇవ్వనవసరంలేదు.

ముక్కులను మరొకసారి 12-16 వారాల మధ్య కత్తిరించటంగాని, మొండిగా కాని చేయటం ముఖ్యం. లిట్టరును అపుడపుడూ తిరగ వేస్తూ, పొడిగా ఉండేట్లు చూడాలి. అవసరమయితే కొత్త లిట్టరు చల్లుకోవాలి.

ఈ వయసులో కోడి పిల్లల కడుపులో ఏలికపాములు, బద్దె పురుగులు పెరిగే అవకాశం కలదు. వీటి నివారణకు మందులు వాడాలి. లిట్టరుపై పడ్డ పురుగులను ఏరివేసి లిట్టరును బాగా తిరుగవేయాలి.

ఈ వయస్సులో, నాసిరకపు పిల్లలను వేరుచేసి వాటి పోషణలో ప్రత్యేక శ్రద్ధ వహించాలి. ఈ వయసులో రెండవసారి కొక్కిర తెగులుకు, మశూచికి బూస్టరు డోసు టీకాలు వేయాలి. సాధారణంగా 18-20 వారాల వయసు వచ్చేటప్పటికి కొన్ని కోళ్ళ గ్రుడ్లు పెట్టటం మొదలు పెడతాయి. కాబట్టి ఈ సమయంలో షెడ్లో గూళ్ళను అమర్చాలి. ప్రతి 5 కోళ్ళకు ఒక గూడు చొప్పున అమర్చాలి.

గుడ్లు పెట్టే కోళ్ళకు ప్రత్యేక షెడ్ ఉన్న ఎడల, 16 లేక 17 వారాల్లో కోళ్ళను ఆ షెడ్లోనికి మార్చుకోవాలి. ఇలా చేయడం వలన క్రొత్త వాతావరణానికి అలవాటు పడటానికి వాటికి తగినంత అవకాశం ఉంటుంది.

గ్రుడ్ల కోళ్ళ పెంపకం (20 వారాలపైన) : ఈ దశలో ఏ విధమయిన ప్రయాస కలుగకుండా చూసుకోవడం, అతిముఖ్యం. టీకాలు, ముక్కులు రెండవసారి కత్తిరించటం మున్నగు కార్యక్రమాలు కోళ్ళు గ్రుడ్లు పెట్టే దశకు చేరకముందే పూర్తి చేయాలి.

ఈ దశలో కోళ్ళకు రోజుకు 14 నుంచి 16 గం. వెలుతురు అవసరం. అనగా పగటి వెలుతురుతోబాటు అదనంగా 4-5 గం|| వెలుతురు రాత్రుల్లో యివాల్సి ఉంటుంది. (వారానికి 1 గం|| చొప్పున) కాబట్టి 19-20 వ వారం నుంచి క్రమంగా వెలుతురు సమయాన్ని 24 వారాలకు 16 గం. వచ్చేవరకు పెంచాలి. షెడ్లోని వెలుతురు, కోళ్ళ యొక్క గ్రుడ్ల ఉత్పత్తికి దోహదం చేస్తుంది కాబట్టి, ఈ విషయాన్ని విస్మరించకూడదు. ప్రతి 200 చ.అ. స్థలానికి ఒక 40 వాట్ల బల్బునుకాని, ట్యూబులైటునుకాని అమర్చాలి.

ఒక్కొక్క కోడికి కనీసం 3-4 అం. మేత స్థలం, 1 అం. నీటి స్థలం లభించేలా చూడాలి. ఇందుకోసం తొట్టెల సైజును పెంచుకోవాలి. 10-12 కిలోల పరిమాణంగల మేత తొట్టి సుమారు 20-25 కోళ్ళకు సరిపోతుంది. దాణా మిశ్రమం ఒక రకం నుండి వేరొక రకానికి క్రమంగా మార్చాలి.

లిట్టరు తడిగాయుండి, అమ్మోనియా వాసన వచ్చే పరిస్థితుల్లో 10 చ.అ.లకు. 1 కిలో పొడిసున్నాన్ని కలిపినచో చెడువాసన నివారించబడి కోళ్ళు ఆరోగ్యంగా ఉంటాయి.

ప్రతి కోడికి 1.5 నుండి 2 చ.అ. స్థలాన్ని కేటాయించాలి. దగ్గరలోని ఫారమ్లలో కాని, అదే ఫారమ్లోకాని ఏవైనా రోగాలు ప్రబలినపుడు అవసరాన్ని బట్టి మందులు లేదా టీకాలు వేసి కోళ్ళను కాపాడవచ్చు. పెరిగే దశలో ఎక్కువ సమయం వెలుతురునిస్తే గర్భనంచి బయటకు వచ్చి (ప్రాలాప్స్) చాలా సమస్యలు కలిగిస్తుంది. కోళ్ళు గుడ్లు పెట్టడం మొదలు అయిన తరువాత ఒక సంవత్సరము వరకు అంటె కోడి వయస్సు 72 వారాల వరకు లాభదాయకంగా పెంచవచ్చును.

గ్రుడ్లు పెట్టని కోళ్ళను ఏరివేయటం

కోళ్ళ పెంపకం లాభసాటిగా జరగడానికి, నాసిరకమయిన కోళ్ళను తరచు ఏరివేయటం ముఖ్యం. కోళ్ళు గ్రుడ్ల దశకు వచ్చిన తరువాత మూడు మాసాల నుండి ప్రతి నెల గుడ్లు పెట్టని కోళ్ళను ఈ క్రింది లక్షణాలు గమనించి ఏరివేయవచ్చు.

క్ర.సం	శరీరభాగం	శ్రేష్ఠమైన కోళ్ళు	నాసిరకం కోళ్ళు
1.	జుట్టు ఉంటుంది	పెద్దదిగా, మృదువుగా, గులాబి రంగులో ఉంటుంది	సన్నగా, గరుకుగా, పాలిపోయి ఉంటుంది.
2.	కటివలయ భాగం	వెడల్పుగా మెత్తగా ఉంటుంది. రెండు ఎముకల మధ్య రెండువేళ్ళకు పైగా వెడల్పుగా ఉంటుంది.	చిన్నదిగా కొంచెం గట్టిగా ఉంటుంది. ఎముకల మధ్య స్థలం ఇరుకుగా ఉంటుంది.
3.	కడుపు భాగం	ఛాతి ఎముకకు, ఉదర భాగం ఎముకకు స్థలం 3-4 వేళ్ళ వెడల్పుగా ఉంటుంది.	గట్టిగా ఉండి, ఛాతి ఎముకకు, ఉదర ఎముకకు మధ్య ఇరుకుగా ఉంటుంది.

నాసిరకపు కోళ్ళు అవకుండా తగు యాజమాన్య పద్ధతులను గృహవసతి, నాణ్యతగల దాణా, రోగనిరోధక శక్తి మరియు రోజువారీ పోషణలో సక్రమమైన చర్యలను చేపట్టాల్సి ఉంటుంది. అన్ని దశల్లోనూ ఈ నాసిరకపు కోళ్ళ ఏరివేత పాటించినట్లయితే ఆరోగ్యవంతమైన కోళ్ళతో ఫారం లాభదాయకంగా సాగుతుంది.

వేసవిలో కోళ్ళ పెంపకం : కోడి శరీర నిర్మాణం చలిని తట్టుకొనే విధంగా మలచబడింది. కాబట్టి, ఎక్కువ ఉష్ణోగ్రతకు కోడి తట్టుకోలేదు. ముఖ్యంగా వాతావరణ ఉష్ణోగ్రత, శరీర ఉష్ణోగ్రతకన్నా ఎక్కువ ఉన్నప్పుడు, కోళ్ళు ఆయాసపడుతూ తక్కువ మేత తింటాయి. ఎక్కువ నీళ్ళు తాగుతాయి. తీవ్ర పరిస్థితుల్లో కోడి యొక్క దేహ రసాయన ప్రక్రియ దెబ్బ తింటుంది. గ్రుడ్ల ఉత్పత్తి పడిపోతుంది. అందుచేత వేసవిలో కోళ్ళ షెడ్యూలను సాధ్యమైనంతవరకు చల్లగా ఉండేట్లు చూడాలి. దానికోసం ఈ క్రింది జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలి.

1. కోళ్ళ షెడ్ ఎప్పుడూ తూర్పు పడమరలుగా కట్టుకుంటే ఉదయపు ఎండ, సాయంత్రపు ఎండ షెడ్ లోనికి ప్రసరించదు.
2. షెడ్ చుట్టూ కొద్ది ఎత్తు వరకు గడ్డి పెంచటం లేక నీడనిచ్చే చెట్లను పెంచటం వలన కూడా వేడిని తగ్గించవచ్చు.
3. పై కప్పులకి తెల్లని రంగువేసి, లేదా ఆ పై గడ్డి పరచి, స్ప్రింక్లర్లతో తడిపితే మంచిది. ముఖ్యంగా వాతావరణంలో తేమ ఎక్కువగా ఉన్నప్పుడు షెడ్ లో పంఖాలు నడపడం మంచిది.

4. చల్లని నీరు అన్ని వేళ్ళలా కోళ్ళకు అందుబాటులో ఉండాలి. షేడ్ లో సీలింగు పంకాలను అమర్చవచ్చు. షేడ్ ప్రక్కలందు గోనెసంచులుకాని, వట్టివేళ్ళ తడికలనుకాని కట్టి, తరచుగా నీటితో తడిపితే మంచి ఫలితం కనిపిస్తుంది. నీటి తొట్టెలు షేడ్ లోపల ఉండడం మంచిది.
5. కోళ్ళ వయస్సు మరియు ఎండ తీవ్రతను బట్టి దాణాలో ముఖ్య అమినోఆమ్లాలు (మిథియోనిన్), విటమిన్లు, ఖనిజాల (సున్నం, భాస్వరం) శాతం పెంచాలి.
6. వేసవిలో పేలు, నల్లులు, మొదలగు బాహ్య పరాన్న జీవుల బెడద ఎక్కువగా ఉంటుంది. మలాథియాన్ మొగ్గు మందులను షేడ్లు నందు మరియు కోళ్ళపై పిచికారి చేయటం వలన వీటిని నివారించవచ్చు.
7. వేసవిలో రోగ నిరోధక శక్తి తగ్గిపోతుంది. కాబట్టి రోగాలు ప్రబలకుండ టీకాలు చల్లటి పూట లేదా రాత్రుల్లో వేయించాలి.
8. గ్రుడ్ల నాణ్యతను కాపాడేందుకు ఎక్కువసార్లు గ్రుడ్లను ఏరటం మంచిది.
9. మేతను ఉదయం మరియు సాయంత్ర సమయాల్లో ఇవ్వటం వలన కోళ్ళు మేత ఎక్కువగా తినగలవు.
10. మేతను కొంచెం నీటిలో తడిపి యిచ్చిన కోళ్ళు మేత తినగలవు. దాణా తొట్టెల్లో బూజు పట్టకుండా చూడాలి.

కేజ్ కోళ్ళ షేడ్లు : కోళ్ళ పరిశ్రమలో కేజ్ పద్ధతి నూతనాధ్యాయం ఆరంభింపచేసింది. కోళ్ళను కేజెస్ లో పెంచటం వల్ల స్థలం మిగులుబాటు అవుతుంది. గ్రుడ్ల ఉత్పత్తి అధికం, మేతలో మిగులు, కోళ్ళకు నట్టల బెడద తప్పుటయేకాక, కాక్సీడియో రోగం నివారణ మొదలగు లాభాలు కలవు. గ్రుడ్ల షైజు కూడా పెద్దగా ఉంటుంది. కేజెస్ షేడ్ల వల్ల కోడికి సగటు ఖర్చు తక్కువ కాగలదు. తక్కువ లేబర్ తో ఎక్కువ పని తీసుకోవచ్చు. రోగం వచ్చిన, గ్రుడ్ల ఉత్పత్తి తగ్గిపోయిన కోళ్ళ ఏరివేత, టీకాలు వేయడం కూడా సులభం. పొదిగే స్వభావం తగ్గిపోతుంది. ఒకదానినొకటి పొదుచుకోవు.

ఒక కేజ్ భాగం 15-20 అం. పొడవు, 12-15 అం. వెడల్పు (లోతు), 18 అం. ఎత్తుకలిగి ఉంటుంది. ఇందులో 3-4 కోళ్ళ నుంచవచ్చు. కేజెస్ లో చాలా రకాలున్నాయి. ఒక అంతస్తుపై మరో అంతస్తు ఉండే పద్ధతి, ఎమ్ కాల్షిఫోర్షియా పద్ధతి, దీనిలో కేజెస్ స్టైప్ ఆఫ్ లో అమర్చబడి వుంటాయి. ఈ రెండో పద్ధతి అత్యంత ప్రచారంలో ఉన్నది. విదేశాల్లో దాదాపుగా కోళ్ళ షేడ్ కేజెస్ తోనే నిర్మించబడి ఉంటుంది.

కోళ్ళ పోషణ - పద్ధతులు

కోళ్ళ పరిశ్రమ ప్రోత్సాహకరంగా ఉండాలంటే సరియైన నాణ్యతగల దాణాను అందజేయడం మరియు మేతలో పొదుపు పాటించటం అత్యవసరం. ఎందుకంటే, కోళ్ళ

పెంపకంలో దాదాపు 70-75 శాతం వరకు మేతకు మాత్రమే ఖర్చవుతుంది. ఈ మధ్యకాలంలో, కోళ్ళ పరిశ్రమ పెరిగినంత వేగంగా, కోళ్ళ మేతకు కావలసిన ముడి సరుకుల దిగుబడి అభివృద్ధి కాకపోవటం వలన మేత రేటు విపరీతంగా పెరిగిపోతుంది.

ఆదర్శవంతమైన మేతకు ఉండవలసిన లక్షణాలు

- మేత తక్కువ ధరలో, కావలసిన పోషక విలువలు కలదిగా ఉండాలి.
- తాజాగా, శుభ్రంగా ఉండి, తేలికగా జీర్ణమయ్యే ఆహార పదార్థాలు కలిగి యుండాలి.
- కోళ్ళు పీచును జీర్ణించుకోలేవు కాబట్టి మేతలో పీచు పదార్థాలు 10 శాతం మించకుండా ఉండాలి.

కోళ్ళ పెరుగుదలకు గ్రుడ్ల ఉత్పత్తికి, పోషక పదార్థాలు అతి ముఖ్యం. మేతలో పోషక పదార్థాల లోపాల వల్ల కోళ్ళు సరిగా ఎదగవు. గ్రుడ్ల ఉత్పత్తి తగ్గిపోతుంది. ఇతర రోగాల తాకిడికి గురవుతాయి.

రైతు తన కోళ్ళకు కావలసిన మేతను తానే తయారు చేసుకోవచ్చు.

సాధారణంగా కోడి మేతలో ఉపయోగించే పదార్థాలను శక్తినిచ్చేవిగాను, మాంసకృత్తుల నిచ్చేవిగాను, విటమిన్లు, ఖనిజలవణాలనిచ్చేవిగాను, ఎడిటివ్ గాను విభజించవచ్చు. శక్తి నిచ్చే వాటిలో మొక్కజొన్నలు, జొన్నలు, సజ్జ మరియు ఇతర చిరుధాన్యాలు, బియ్యపు తొడు, నూనెతీసిన వరితొడు, మొదలగునవి ముఖ్యమైనవి. దాణాలో దాదాపు 60 శాతం ఇవే ఉంటాయి. వృక్ష సంబంధిత మాంసకృత్తుల నిచ్చే వాటిలో వేరుశనగపిండి, నువ్వులపిండి, సోయాబీను పిండి, ప్రొద్దుతిరుగుడు నువ్వు పిండి మొదలగునవి మరియు జంతు సంబంధమైన మాంసకృత్తుల్లో చేపపొడి, మాంసపు పొడి ముఖ్యమైనవి.

కోడి వయస్సును బట్టి పోషకావసరాలు కూడా మారుతాయి. కాబట్టి దాణా కూడా మారుతుంది. చిన్న పిల్లలకిచ్చే దాణాలో (1 నుండి 8 వారాలు) శక్తి 2800 కిలో కేలరీలు, 22 శాతం మాంసకృత్తులు; పెరిగే పిల్లలకిచ్చే దాణాలో (9 నుండి 20 వారాలు) 2600 కి. కేలరీల శక్తి, 16 శాతం మాంసకృత్తులు గ్రుడ్లు పెట్టే కోడికి (21 వారాలపైబడి) 2700 కి.కేలరీల శక్తి, 18 శాతం మాంసకృత్తులు దాణాలో ఉండేట్లు చేయాలి. ఈ అవసరాలను దృష్టిలో ఉంచుకుని, లభిస్తున్న ముడి ఆహార పదార్థాలను ఉపయోగించి, దాణా తయారు చేసుకోవచ్చు. గ్రుడ్లుపెట్టే కోళ్ళ దాణాకి, మిగతా పిల్లల దాణాకి ముఖ్యమైన తేడా కాల్షియం మరియు అమైన్ ఆసిడ్స్. కాల్షియం పిల్లలకి 0.9-1 శాతం సరిపోతే, పెద్ద కోళ్ళకు 2.5 నుండి 3 శాతం వరకూ ఇవ్వాలి. వీటితో పాటు, విటమిన్లు, లవణ మిశ్రమాలు, రోగ నిరోధక మందులు మొదలగునవి కూడా తగుపాళ్ళలో జత చేయవలసి ఉంటుంది. కోడి కడుపులో (జీర్ణాశయంలో) ఆహారం జీర్ణం కావడానికి చిన్న గులకరాయి (గ్రీట్) అవసరం,

ఈ 'గ్రిట్' సున్నపురాయి రూపంలో కాని, ఆలుబిప్పల ముక్కలు లేదా పాలరాతి ముక్కల రూపంలోగాని ఇవ్వవచ్చు.

ముఖ్యమైన విషయాలు :

- మేతలో కలిపే ధాన్యపు గింజలు, వేరుశనగపిండి, చేప మొదలగు వాటిలో 12% కంటే ఎక్కువ తేమ కలిగియుండకూడదు. తేమ ఎక్కువగా వున్నయెడల ఫంగస్ వల్ల అప్లటాక్సికోసిస్ అను రోగం వస్తుంది.
- చేపలలో ఉప్పు ఉంటుంది. చేపను వాడినప్పుడు దాణాలో ఉప్పు శాతం నిర్ణీత స్థాయికి మించకూడదు. దాణాలో చేపలేనప్పుడు, ఉప్పును లవణ మిశ్రమం ద్వారాగాని లేదా అదనంగా ఉప్పును (0.3%) కలపాలి ఉంటుంది.
- రోగనిరోధక మందులు తరచుగా మార్చడం ముఖ్యం
- చిన్న కోడిపిల్ల మేతలో విటమిన్లు, కాక్సిడియోస్టాట్ మొదలగు మందులు తప్పకుండా ఉండాలి.
- కోడి వయస్సు ప్రకారం ప్రత్యేకించి కేజ్ కోళ్ళకు కాల్షియం ఆవశ్యకత ఎక్కువగా ఉంటుంది.
- వేసవిలో మేతను కాస్త తడిచేసి అందచేయాలి.
- మేత వృధా కాకుండా చూడాలి. దీనికోసం సరియైన మేత తొట్లు, ఎలుకల నివారణ అవసరం.

**కోడి వయస్సు ప్రకారం వాడుకోదగ్గ కొన్ని దాణామిశ్రమాలు
కోడి పిల్లల దాణా మిశ్రమం (1 రోజు నుండి 8 వారాల వరకు)**

పదార్థాలు	పాళ్ళు (శాతం)		
	1	2	3
మొక్కజొన్నలు	40	30	30
జొన్నలు/రాగులు/సజ్జలు	10	30	20
నూనె తీసిన తవుడు	10	-	10
నూనె తీసిన సోయా పిండి	10	26	-
నూనె తీసిన వేరుశనగ పిండి	10	-	18
నూనె తీసిన ప్రొద్దు తిరుగు పువ్వు పిండి	10	10	10
చేప (మంచది)	8	-	10

డై కాల్షియం సల్ఫేటు	1.1	1.9	1
సున్నపురాయి పొడి (కాల్షియం కార్బోనేట్)/ గవ్వలపొడి	0.8	1.5	1
సూక్ష్మలవణాల మిశ్రమం	0.1	0.1	0.1
ఉప్పు	-	0.3	-
లైసిన్	-	-	0.09
మెథియోనిన్	0.1	0.14	0.1
విటమిన్ ఎ,బి ₂ ,డి ₃ ,కె (గ్రా/100 కిలోలకు)	10	10	10
విటమిన్ బి కాంప్లెక్స్ (గ్రా/100 కిలోలకు)	10	10	10
విటమిన్ బి ₁₂ మిక్స్ (గ్రా/100 కిలోలకు)	10	10	10
కొలిన్ క్లోరైడ్ (గ్రా/100 కిలోలకు)	50	50	50
డాట్/డాట్‌ప్లస్/ఎమికాక్స్ (గ్రా/100 కిలోలకు)	50	50	50
జింక్ బేసిట్రేసిన్ (గ్రా/100 కిలోలకు)	25	25	25

పెరిగే కోళ్ళ దాణా మిశ్రమం (9-18 వారాల వరకు)

మొక్కజొన్నలు	40	30	30
జొన్నలు/రాగులు/సజ్జలు	15	35	30
నూనె తీసిన తవుడు	10	-	10
నూనె తీసిన సోయా పిండి	6	16	-
నూనె తీసిన వేరుశనగ పిండి	6	-	8
నూనె తీసిన ప్రొద్దు తిరుగు పువ్వు పిండి	15	15	10
చేప (మంచిది)	6	-	10
డై కాల్షియం సల్ఫేటు	1.2	1.9	1
సున్నపురాయి పొడి (కాల్షియం కార్బోనేట్)/ గవ్వలపొడి	0.8	1.5	0.8
సూక్ష్మలవణాల మిశ్రమం	0.1	0.1	0.1
ఉప్పు	-	0.3	-
లైసిన్	-	-	-
మెథియోనిన్	-	0.4	-
విటమిన్ ఎ,బి ₂ ,డి ₃ ,కె (గ్రా/100 కిలోలకు)	10	10	10

విటమిన్ బి కాంప్లెక్స్ (గ్రా/100 కిలోలకు)	10	10	10
విటమిన్ బి ₁₂ మిక్స్ (గ్రా/100 కిలోలకు)	10	10	10
కాలిన్ క్లోరైడ్ (గ్రా/100 కిలోలకు)	50	50	50
డాట్/డాట్‌ప్లస్/ఎమికాక్స్ (గ్రా/100 కిలోలకు)	50	50	50

గ్రుడ్లు పెట్టే కోళ్ళ దాణా మిశ్రమం (18 వారాల పైబడి)

మొక్కజొన్నలు	30	30	30
జొన్నలు/రాగులు/సజ్జలు	22	25	20
నూనె తీసిన తవుడు	10	-	10
నూనె తీసిన సోయా పిండి	5	15	-
నూనె తీసిన వేరుశనగ పిండి	5	-	4
నూనె తీసిన ప్రొద్దు తిరుగు పువ్వు పిండి	12	18	16
చేప (మంచిది)	6	-	10
డై కాల్షియం సల్ఫేటు	1.2	1.8	0.8
సున్నపురాయి పొడి (కాల్షియం కార్బోనేట్)/ గవ్వలపొడి	9	10	9
సూక్ష్మలవణాల మిశ్రమం	0.1	0.1	0.1
ఉప్పు	-	0.3	-
లైసిన్	-	-	-
మెథియోనిన్	-	0.2	0.2
విటమిన్ ఎ,బి ₁ ,బి ₂ ,బి ₆ (గ్రా/100 కిలోలకు)	10	10	10
విటమిన్ బి కాంప్లెక్స్ (గ్రా/100 కిలోలకు)	10	10	10
విటమిన్ బి ₁₂ మిక్స్ (గ్రా/100 కిలోలకు)	10	10	10
కాలిన్ క్లోరైడ్ (గ్రా/100 కిలోలకు)	50	50	50

వ్యాధులు - నివారణ

కోళ్ళ పెంపకంలో లోపాలున్నట్లయితే అంటువ్యాధులు ప్రబలి, ఒక్కోసారి తీవ్రనష్టాన్ని కలుగ జేస్తాయి. కాబట్టి షెడ్‌లో శుభ్రత, ఆరోగ్య సూత్రాలు పాటించాలి. కోళ్ళకు అంటువ్యాధులు సూక్ష్మక్రిముల వలన వస్తాయి.

వైరస్ వలన కలిగే వ్యాధులు

కొక్కెర తెగులు : ఈ వ్యాధి మిగతా వ్యాధులన్నింటి కంటే అతి భయంకరమైనది. ఈ వ్యాధి వల్ల ఎక్కువ సంఖ్యలో కోళ్ళు చనిపోతాయి. ఈ వ్యాధి ఏ వయసు కోళ్ళకైనా రావచ్చు. ఈ రోగానికి గురైన కోళ్ళు ముడుచుకొని ఉండి రెక్కలు వ్రేలాడదీస్తాయి. పక్షవాతపు లక్షణాలు కనిపిస్తాయి. మెడ వెనక్కి వాలుతుంది. విరేచనాలు తెలుపు, ఆకుపచ్చ రంగులో ఉంటాయి. శ్వాసలో కూడా ఇబ్బంది కలుగుతుంది. సన్నని రక్తపు గడ్డల చుక్కలు 'గిజర్డు' మరియు 'పెరికార్డియం'లో కనబడతాయి. "ప్రోవెంట్రిక్యులస్" సన్నని రక్తపు చుక్కలుంటాయి. ప్రేగుల్లో పొరలు ఎఱ్ఱబారటం, "సీకా" జంక్షన్లో రక్తపు జీరలుంటాయి. ప్రేగుల్లో "అల్సర్స్" ఉండవచ్చు. నివారణకు మొదటి వారం, 4వ వారం, ఆ తరువాత 6-8 వారాల మధ్య మరొకసారి, చివరిగా 20వ వారం టీకాలు వేయటం వలన చాలా వరకు కోళ్ళను ఈ రోగం నుండి రక్షించుకొనవచ్చు.

కోళ్ళ మశూచి : కోళ్ళ అంటువ్యాధుల్లో ఇదొకటి. ఈ వ్యాధి వలన చనిపోవుట కాని, గ్రుడ్ల ఉత్పత్తి తగ్గిపోవుట కాని జరుగుతుంది. మశూచి సోకిన కోళ్ళకు జుట్టుమీద, తమ్మెలకు, కనురెప్పల చుట్టూ పొక్కులు ఏర్పడతాయి. అప్పుడు కండ్లలో కూడా ఈ పొక్కులు వచ్చి కళ్ళు కనబడవు. నివారణకు టీకాలు వేయించడం ఒక్కటే మార్గం. ఇవి 6-7 వారాల వయసులోనూ మరల 16-17 వారాల మధ్య వేయాలి.

మారెక్స్ వ్యాధి : ఈ వ్యాధి అన్ని వయస్సు కోళ్ళకు వస్తుంది. వ్యాధి సోకిన కోళ్ళు 5 నుండి 60 శాతం మరణిస్తాయి. రెక్కలు వాలిపోవటం, సరిగా నిలబడలేకపోవటం, పక్షవాతం వచ్చి కదలలేకపోవటం, గుడ్ల ఉత్పత్తి తగ్గిపోవటం మొదలగు లక్షణాలు కనిపిస్తాయి. రెక్కల క్రిందనున్న "బ్రేకియల్" నరం మరియు తొడకండరాల క్రిందనున్న "సియాటిక్" నరం ఉబ్బి లావుగా ఉంటాయి. స్ప్లీన్, అండాశయం పెద్దవిగా ఉంటాయి. నివారణకు పుట్టిన రోజునే పిల్లలకు (హేచర్ల వద్ద) టీకాలు వేయించాలి. కోళ్ళలో జబ్బు కనపడిన తరువాత మిగతా కోళ్ళకు టీకాలు వేయకూడదు.

ఇవి కాక ఇన్ ఫెక్షియస్ బ్రాంకైటిస్, ఇన్ ఫెక్షియస్ బర్నల్ డిసీజ్, క్రానిక్ రెస్పిరేటరీ డిసీజ్ మొదలగునవి కూడా తరచు కనిపిస్తాయి. వీటిని సంబంధిత టీకాలు వేసి నివారించవచ్చు.

సూక్ష్మజీవుల వలన కలిగే రోగాలు

పుల్లీరం : చిన్ని పిల్లలు ఎక్కువగా గురికాబడతాయి. ఈ వ్యాధి తల్లి నుండి పిల్లకు గ్రుడ్ల ద్వారా కూడా సంక్రమిస్తుంది. రోగం సోకిన పిల్లలు గుంపులుగా గుమికూడటం, భారంగా శ్వాసతీయడం, రెక్కలు వాల్చడం గమనించవచ్చు. తెల్లని రెట్ట పిల్లల మలద్వారం వల్ల అంటుకొని ఉంటుంది. గుండె, గిజర్డ్, కాలేయం మరియు పేగులపై తెల్లని మచ్చలు

కనిపిస్తాయి. నివారణకు అంటీ బయాటిక్ మందులు వాడాలి. ఇవికాక కోళ్ళ కలరా, ఇన్ ఫెక్షియస్ కోరైజా అనే రోగాలు కూడా సోకవచ్చు.

కాక్సిడియోసిస్ (రక్తపారుడు రోగం) : ఇది చిన్న పిల్లల్లో ఎక్కువ కనపడుతుంది. కోళ్ళలో దారుధ్యత, వ్యాధి నిరోధక శక్తి తగ్గుతుంది. రోగం సోకిన పిల్లలు గుమికూడి, రక్త విరేచనాలతో బాధపడతాయి. “సీకా” అనే భాగం ఉబ్బి ఉంటాయం. నివారణకు లిట్టరు పొడిగా ఉండాలి. దాణాలో కాక్సిడియోస్టాట్స్ సక్రమంగా కలుపుతుండాలి.

అంతర్గత పరాన్నజీవులు : ఏలికపాములు, బద్దెపురుగులు తరచు కోళ్ళను బాధిస్తాయి. వీటి నివారణకు పైపరిజన్, లివామిసోల్, మెబెండజోల్ మొదలైన మందులతో అవుడపుడు డీవర్మింగ్ చేయడం వలన నివారించవచ్చు.

బాహ్యపరాన్న జీవులు : కోళ్ళకు పేలు, పిడుదులు, గోమార్లు, నుట్టల వంటి కీటకాలు తీవ్ర అసౌకర్యం కలిగిస్తాయి. వీటి బెడద శీతాకాలంలో ఎక్కువగా ఉంటుంది.

కోళ్ళ మీదగాని, షెడ్ లోగాని ఈ కీటకాలు కనబడగానే కీటక సంహారక మందును వాడి నివారించవచ్చు. సెవిన్ (0.5 శాతం) లేదా మలాథియాన్ (0.5 శాతం) లేదా సుమిథియాన్ ను కోళ్ళపై మరియు షెడ్డు లోపల బయట పిచికారి చేసి ఈ వ్యాధులను నివారించవచ్చు.

టీకాల మందులు - జాగ్రత్తలు

- టీకా మందులు ఎప్పుడు ఐస్ లో లేక ఫ్రిజ్ లో ఉంచాలి.
- ఇతర రోగాలున్నప్పుడు టీకాలు వేయకూడదు.
- కోళ్ళు అస్వస్థత లేదా ఫ్లైస్ తో ఉన్నప్పుడు టీకాలు వేయరాదు.
- టీకాలు రాత్రివేళ్ళల్లో వేయడం మంచిది.
- టీకామందు సీసానుండి తీసి కలిపిన తరువాత 2 గంటల లోపు వాడాలి.

కోళ్ళ టీకాల కార్యక్రమం

వయస్సు	టీకామందు	ఇచ్చే విధానం
1. ఒకరోజు	మెరెక్స్ వాక్సిన్	ఒక గొట్టంలో 1000 పిల్లలకు సరిపోవు మందు ఉంటుంది. దీనిని 200 మి.లీ. డైల్యుయెంటుతో కలిపి, ప్రతి పిల్లకు 0.2 మి.లీ చొప్పున ఇంజక్షన్ మెడ భాగాన గల చర్మం క్రింద ఇవ్వాలి. దీని ప్రభావం 18 నెలల వరకు ఉంటుంది. హేచరివారు చేస్తారు.

2. 4-7వ రోజు	కొక్కెర తెగులు ఎఫ్-1 (లసోట) వాక్సిన్	గొట్టంలో మందును 10-15 మి.లీ. సెలైన్ ద్రావణంలో కలిపి, ఒకొక్క చుక్క చొప్పున ప్రతి పిల్లకు కంటిలో లేక ముక్కులో వేయాలి. ఇది కోడి పిల్లలకు 2-4 నెలల వరకు రక్షణ కలిగిస్తుంది.
3. 14-15వ రోజు	గంబోరో	ఇంటర్మీడియట్ స్ట్రైన్ బాటిల్లోని వాక్సీనుకు దాని వెంట యిచ్చిన డైల్యుయెంట్ కలిపి, ఒక చుక్క ఒక కోడి పిల్లకు కంటిలో గాని, ముక్కు రంధ్రంలోగాని, నోటిలో గాని వేయాలి.
4. 18-19 వ రోజు	మెరెక్స్ (మొదటిసారి)	మెరెక్స్ వాక్సిన్ ఒక గొట్టంలో 100 పిల్లలకు సరిపోవు మందు వుంటుంది. దీనిని 200 మి.లీ. డైల్యుయెంటుతో కలిపి ప్రతి పిల్లకు 0.2 మి.లీ. చొప్పున ఇజక్షన్ మెడ భాగాన గల చర్మం క్రింద ఇవ్వాలి. దీని ప్రభావం 18 నెలల వరకు వుంటుంది.
5. 21-25 వ రోజు	గంబోరో(మొదటిసారి)	ఇంటర్మీడియట్ స్ట్రైన్ బాటిల్ లోని వాక్సీనుకు దాని వెంట యిచ్చిన డైల్యుయెంట్ కలిపి, ఒక చుక్క ఒక కోడి పిల్లకు కంటిలో గాని, ముక్కు రంధ్రంలో గాని, నోటిలోగాని వేయాలి. లేక కొన్ని జాగ్రత్తలతో నీటిలో కలిపిగాని యివ్వవచ్చు.
6. 4వ వారం	కొక్కెర తెగులు మరియు లసోట+ ఐ.బి.ఇన్ ఫెక్టియస్ బ్రాంకైటిస్ (ఐ.బి.)	పై విధంగా గాని నీటిలో గాని యివ్వవచ్చు.

7. 7వ వారం	కోళ్ళ మశూచి ఫౌల్‌ఫాక్స్ వాక్సిన్	గొట్టంలోని మందును షుమారు 5 మి.లీ గ్లిజరిన్ సెలైన్‌తో కలిపి, దీనిలో ముంచిన సూదితో రెక్కలో గ్రుచ్చిన వ్యాధి నిరోధక శక్తి 1 1/2 సం. ఉంటుంది. ఇది కూడా 4 నెలల వయస్సులో తిరిగి చేయాలి. గొట్టంలోని మందును డైల్యూయెంట్‌తో కలిపి కండరంలోకి కూడ ఇవ్వవచ్చు.
8. 8వ వారం	కొక్కెర తెగులు ముక్తేశ్వర్ రకం	గొట్టంలోని మందును కొక్కెర తెగులు డైల్యూయెంట్ కలిపి, 1/2 మి.లీ. ఒక కోడికి చక్కం క్రింద గాని లేక కండరంలోకి గాని ఇంజక్షన్ ఇవ్వాలి.
9. 13వ వారం	ఇన్‌ఫెక్షియస్ బ్రాంకైటిస్ (ఐ.బి.)	ఐ.బి.వాక్సిన్ గొట్టంలోని మందు వెయ్యి కోళ్లకు సరిపోతుంది. త్రాగునీటిలో కలిపి ఇవ్వాలి.
10. 14వ వారం	కోళ్ళ మశూచి ఫౌల్‌ఫాక్స్ వాక్సిన్	గొట్టంలోని మందు వెయ్యి కోళ్లకు సరిపోతుంది. ఈ మందు రెక్కలో గ్రుచ్చి గాని లేక ఇంజక్షన్ రూపంలో గాని ఇవ్వవచ్చు.
11. 16వ వారం	కొక్కెర తెగులు ముక్తేశ్వర్ రకం	గొట్టంలోని మందును కొక్కెర తెగులు (మరోసారి) డైల్యూయెంట్ కలిపి, 1/2 మి.లీ. ఒక కోడికి ఇంజక్షన్ వేయాలి.
12. 40-45వ వారం	కొక్కెర తెగులు లసోట వాక్సిన్ మరోసారి	మామూలుగా ఇచ్చేదానికంటే రెండింతలు పరిమాణం నీటిలో కలిపి కోళ్లకు త్రాగు నీటి ద్వారా ఇవ్వాలి.

పైన సూచించబడిన టీకా మందులతో బాటు కోళ్ళ శాస్త్ర నిపుణుని సలహా మేరకు మాత్రమే ఇన్ ఫెక్షియస్ బ్రాంకైటిస్ వ్యాక్సిన్ ఇవ్వవలసి ఉంటుంది.

2. మాంసపు జాతి కోళ్ళ పెంపకం

మాంసపు జాతి కోళ్ళను “బ్రాయిలర్స్” అంటారు. ఈ జాతి కోళ్ళు అతి త్వరగా పెరిగి, తిన్నమేతను సులువుగా మాంసంగా మారుస్తాయి. బ్రాయిలర్స్ మాంసం అతి రుచిగాను, మృదువుగాను ఉంటుంది. బ్రాయిలర్ మాంసంలో ఎక్కువ మాంసకృత్తులు (22-25%), తక్కువ శక్తి (150 కిలో కాలరీలు /100గ్రా.) ఉంటుంది. బ్రాయిలర్ కోళ్ళు తిన్న మేతను ఎక్కువ భాగం మాంసంగా మార్చి, 6 వారాల్లో, 2 కిలోల పైగా బరువు తూగే విధంగా శాస్త్రీయంగా రూపొందించబడ్డాయి. వీటి యాజమాన్య పద్ధతులు సాధారణంగా గ్రుడ్ల జాతి వాటిని పోలినప్పటికీ, ఇవి కేవలం 5 లేక 6 వారాల వయస్సులో విక్రమించటానికి సిద్ధంగా ఉంటాయి.

జాతులు మరియు వాటి బ్రీడింగ్ పద్ధతులు: న్యూహాంప్షైర్, ప్లైమోత్రాక్ మరియు వైట్ కార్నిష్ జాతులను బ్రాయిలర్ కోళ్ళ ఉత్పత్తికి ఎక్కువగా ఉపయోగిస్తారు. వైట్ కార్నిష్ జాతి కోళ్ళకు పెరుగుదల ఎక్కువ మరియు ఉత్తమ శ్రేణి మాంసాన్ని ఉత్పత్తి చేస్తాయి. రాక్జాతి కోళ్ళు కూడా అతి తొందరగా తక్కువ కాలంలో పెరుగుతాయి. ఈ రకం కోళ్ళు తిన్న మేతను ఎక్కువ భాగం మాంసంగా మారుస్తాయి.

కమర్షియల్ బ్రాయిలర్స్ ఉత్పత్తికి ప్రత్యేకంగా అభివృద్ధి పరిచిన పిత్త మరియు మాతృ వంశాలను వాడాలి. మన దేశంలో కూడా ఈ పద్ధతినే ఎక్కువగా ఉపయోగిస్తున్నారు. వెంకాబ్, రాస్, ఇండ్బ్రో, హబ్ చిక్స్, అనక్, లోమాన్ పేర్లతో బ్రాయిలర్ కోళ్ళు మార్కెట్లో లభ్యమవుతున్నాయి.

కోడి పిల్లల ఎంపిక

తక్కువ రోజుల్లో ఎక్కువ బరువు వచ్చేవిగాను, దాణా వినియోగ సామర్థ్యత మరియు జీవ సామర్థ్యత కలిగినటువంటి లక్షణాలున్న బ్రాయిలరు కోడిపిల్లలను ఎంపిక చేయడం మంచిది. ధర ఎక్కువ అయినను మన్నికైన మేలు జాతి కోడి పిల్లలతోనే బ్రాయిలర్ పెంపకం ప్రారంభించాలి. వ్యాపార దృష్ట్యా నడిచే బ్రాయిలర్ కోళ్ళ ఫారాలన్ని సంకరజాతి కోడి పిల్లలతోనే ప్రారంభించాలి. హేచరీల నుండి కొని, అవి 6 వారాల వయసు రాగానే అమ్మి వేయాలి. సంకరజాతి కోళ్ళను సరఫరా చేయు హేచరీల వివరాలు క్రింది పట్టికలో పొందుపర్చబడ్డవి.

క్ర.సంఖ్య	హేచరీ	ప్రదేశం	మాంసపు జాతి కోడి పిల్లల పేర్లు
1.	వేంకటేశ్వర హేచరీస్ లిమిటెడ్	హైదరాబాద్	వెంకాబ్
2.	డైమండ్ హేచరీస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్	హైదరాబాద్	వెంకాబ్
3.	కసిలా ఫారమ్స్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్	హైదరాబాద్	హబ్చిక్
4.	రాయల్ హేచరీస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్	హైదరాబాద్	వెంకాబ్
5.	జుఫ్ఫా	హైదరాబాద్	లోమాన్
6.	స్నేహ హేచరీస్	హైదరాబాద్	వెంకాబ్
7.	శ్రీనివాస హేచరీస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్	విజయవాడ	వెంకాబ్
8.	తిరుమల బ్రీడర్స్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్	వరంగల్	వెంకాబ్
9.	వి.ఎస్.ఎస్. హేచరీస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్	చిత్తూరు	వెంకాబ్
10.	ఎస్.ఎస్. హేచరీస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్	స్టేషన్ ఘనపూర్	వెంకాబ్
11.	సుగుణాహేచరీస్	హైదరాబాద్	రాస్

గృహవసతి: బ్రాయిలరు షెడ్యూలోనికి స్వచ్ఛమైన గాలి, వెలుతురు ప్రసరించేలా ఉండాలి. ప్రతి కోడికి 1.0 చ. అడుగు నేల కావలసి ఉంటుంది. విక్రయ వసతి గల ప్రాంతాల సమీపాన షెడ్యూ నిర్మించాలి. గృహవసతి, అర్థిక పరిస్థితిని బట్టి వారానికి ఒక పర్యాయం లేదా రెండు వారాలకొకసారి లేదా నెలకొకసారి కోడిపిల్లలు సరఫరా అయ్యేట్లు, హేచరీస్ తో ఏర్పాట్లు చేసుకోవాలి. ఈ విధంగా కోళ్ళ ఫారంలో ఎన్ని కోళ్ళు ఉంటాయో అన్ని మరియు ఒకటి అదనంగా షెడ్లు నిర్మించుకోవాలి. అంటే ఎప్పుడూ ఒక షెడ్ ఖాళీగా ఉంటుందన్నమాట. ఖాళీగా ఉండే షెడ్లను తరువాత వచ్చే కోడిపిల్లల కొరకు శుభ్రపరచి, బ్రూడరు ఇతర పరికరాలు అమర్చి సిద్ధంగా ఉంచాలి.

యాజమాన్య పద్ధతులు : కోడి పిల్లలు ఉంచవలసిన స్థలాన్ని శుభ్రంగా వేడినీటిలో బట్టల సోడాను కలిపి కడగాలి. మలాధియాన్, సుమిథియాన్ మొదలగు క్రిమి సంహారక మందులు 25 మి.లీ. 10 లీటర్ల నీళ్ళలో వేసి పిచికారి చేయాలి. పాత స్థలం అయితే బ్లీచింగ్ ఫౌడరు, సున్నంతో కలిపి వెల్లవేయడం మంచిది. డిసిస్సెక్టెంట్ డ్రావకంతో షెడ్లను, పరికరాలను శుభ్రపరచాలి. ఒక రోజు పిల్లలు హేచరీస్ నుండి సప్లై అయ్యాక. వాటికి కావలసిన వేడి, గాలి, వెలుతురు మరియు గాలిలో తేమ సరిగా ఉండేటట్లు చూడాలి. పిల్లలకు వేడి కలుగజేసేందుకుగాను ఎలక్ట్రికల్ బ్రూడర్లను గాని, గ్యాస్ బ్రూడర్లనుగాని అమర్చాలి. ఏ

బ్రూడర్ అయినా బల్బుల వేడి మరియు కాంతి కోడిపిల్లలపై కేంద్రీకృతమయ్యేలా చూడాలి. బ్రూడర్స్ లేకున్నా, ఒక ఇన్ఫారెడ్ బల్బ్ ప్రతి 250 పిల్లలకు అమర్చితే సరిపోతుంది. ఇవి అందుబాటులో లేనపుడు మూడు 100 వాట్ బల్బులు అమర్చిన ఎడల 250 కోడి పిల్లలకు సరిపోతుంది. మొదటి వారంలో 35⁰ సెల్సియస్ వెచ్చదనాన్ని ఇవ్వాలి. తరువాత ప్రతి వారం 2.8⁰ సెల్సియస్ తగ్గిస్తూ 4వ వారం వచ్చే సరికి 25⁰ సెల్సియస్ ఉండేట్లు చూడాలి. చలి, ఇతర గాలులు ఎక్కువగా ఉన్నపుడు గ్యాస్ లేదా బొగ్గుల ద్వారా బ్రూడింగ్ చేయడం మంచిది.

కోడి పిల్లల వయస్సు	మేత స్థలం	నీటి స్థలం
6 వారాల వరకు	2 అం.	1 అం.
6 వారాల పైబడి	3 అం.	1 అం.

బ్రాయిలర్ కోళ్ళను కేజెస్లో కూడా పెంచడానికి వీలున్నప్పటికీ, డీప్ లిట్టరు పద్ధతి ఎక్కువగా వాడుకలో ఉన్నది. కేజెస్లో పెంచిన కోళ్ళ ఛాతిపై కందిపోయిన కురుపులు ఏర్పడి, కాళ్ళు కొంకర్లు తిరిగి, మాంసం దిగుబడి మరియు నాణ్యత తగ్గిపోయే అవకాశమున్నది.

బ్రాయిలరు కోళ్ళ పోషణ : ప్రాముఖ్యంగా బ్రాయిలరు కోళ్ళ పెంపకంలో 70-75 శాతం ఖర్చు మేతకి అవుతుంది. ఈ కోళ్ళ పెరుగుదల కూడా ఈ దాణా యొక్క పోషక విలువల మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. అందువలన వీటి దాణా గురించి అధిక శ్రద్ధ వహించాలి. బ్రాయిలరు పెంపకంలో ఎక్కువ లాభాలు గడించాలంటే, మేత ఖర్చు తక్కువయ్యేట్లు చూసుకోవాలి.

బ్రాయిలరు కోళ్ళకు కావలసిన పోషక పదార్థాలన్నింటినీ తగు పాళ్ళతో సమకూర్చే కొన్ని దాణా మిశ్రమాల నమూనాలు పట్టికలో ఇవ్వడంనవి. వీటిని రైతులు పాటించవచ్చు. లేదా తమ ప్రాంతంలో తక్కువ ధరకు దొరుకు దినుసులను బట్టి తగు మార్పులను చేయవచ్చు. మార్పులు క్రమేపి చేయాలి. దినుసులు ఉత్తమమైన నాణ్యత కలిగి ఉండాలి.

దినుసులు	స్టార్టర్			ఫినిషర్		
	(0-3 వారాలు)			(4వ వారం నుండి)		
మొక్కజొన్నలు (కిలోలు)	35.0	55.0	58	42.0	62.0	65.0
జొన్నలు/సజ్జలు (కిలోలు)	20.0	-	-	20.0	-	-
నూనె తీసిన సోయా పిండి (కిలోలు)	-	10.0	33.4	-	10.0	24.4
నూనె తీసిన వేరు శనగ పిండి (కిలోలు)	33.2	22.2	-	26.2	15.2	-
నూనె తీసిన ప్రొద్దు తిరుగుడు వుప్పు పిండి (కిలోలు)	-	5.0	5.0	-	5.0	7.0
చేప (కిలోలు)	10.0	5.0	-	10.0	5.0	-
డైకాల్షియం ఫాస్ఫేట్ (కిలోలు)	1.0	1.6	1.9	1.0	1.6	1.9
సున్నపురాయి పొడి (కిలోలు)	0.6	1.0	1.3	0.6	1.0	1.3
ఉప్పు	-	-	0.25	-	-	0.25
సూక్ష్మలవణాల మిశ్రమం (కిలోలు)	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
మెథియోనిన్ (కిలోలు)	0.06	0.06	0.2	0.06	0.06	0.1
విటమిన్ ఎ,బి ₂ , డి ₃ , కె (గ్రాములు)	10	10	10	10	10	10
విటమిన్ బి కాంప్లెక్స్ (గ్రాములు)	10	10	10	10	10	10
విటమిన్ ఇ 50% (గ్రాములు)	2	2	2	2	2	2
కొలిన్ క్లోరైడ్ (గ్రాములు)	100	100	100	100	100	100
కాక్సిస్టాక్/స్ట్రెగ్లో (కాక్సిడియోస్టాట్ (గ్రాములు)	50	50	50	50	50	50

బ్రాయిలరు కోళ్ళకు ప్రత్యేకంగా తయారుచేయబడిన స్టార్టరు, ఫినిషర్ దాణాలనే వాడాలి. మొదటి 3 వారాల వరకు స్టార్టర్ దాణా, ఆ తర్వాత ఫినిషరు దాణాలను ఇవ్వాలి. స్టార్టరు దాణాలో మాంసకృత్తులు 22 శాతం. శక్తి కిలో దాణాకు 2900 కిలో కాలరీలు ఉండాలి ఫినిషర్ దాణాలో మాంసకృత్తులు 20 శాతం, శక్తి 3000 కిలో కాలరీలు కిలో దాణాకి ఉండేలా దాణాను తయారు చేసుకోవాలి. అప్పుడే బ్రాయిలరు కోళ్ళ పెరుగుదల సరిగా వుంటుంది. లేనిచో మాంసపు దిగుబడి తగ్గిపోయే ప్రమాదముంటుంది. బ్రాయిలర్ కోళ్ళ దాణాలో 1 లేదా 3 శాతం వరకు నూనె లేదా కొవ్వును వాడి దాణ వినియోగ సామర్థ్యతను పెంచవచ్చు (1.6 నుండి 1.7).

మేలు జాతి బ్రాయిలర్ కోడి పిల్లలతో ప్రారంభించి, మంచి పోషణ, యాజమాన్యంతో పెరిగిన కోళ్ళ బరువు, మేత వినియోగ వివరాలు ఈ క్రింది విధంగా ఉంటాయి.

వయస్సు	బరువు	మేత ఖర్చు	బరువుగా మేత మార్పిడి
6 వారాలు	1800 గ్రా.	3600 గ్రా.	1.8
7 వారాలు	2200 గ్రా.	4840 గ్రా.	2.0

రోగాలు

ఎస్కరీషియా కొలై : బ్రాయిలర్ పిల్లల్లో ఈ వ్యాధి తీవ్రంగా వస్తుంది. బాక్టీరియా వల్ల కలిగే ఈ వ్యాధితో బ్రాయిలర్స్ లో బరువు సరిగ్గా రాకపోవడం వల్ల నష్టం వాటిల్లుతుంది. ఈ వ్యాధి సోకిన కోడి పిల్లలు నీరసంగా ఉండి మేత సరిగా తినకపోవడం జరుగుతుంది. మరణించిన కోడి పిల్లల ప్రేగులు ఉబ్బి ఉంటాయి. యాంటిబయాటిక్స్ మందులు మేతలో మరియు నీటిలో వాడితే ఈ వ్యాధి సోకిన పిల్లలను కాపాడవచ్చు. త్రాగు నీటితో పాటు సానిటైజర్ మందును కోళ్ళకు ఇవ్వడం ద్వారా ఈ వ్యాధి రాకుండా నివారించుకొనవచ్చు.

కాక్సిడియోసిస్: 'ప్రోటోజోవా' వలన సోకే ఈ వ్యాధితో బ్రాయిలర్ పరిశ్రమ తీవ్ర నష్టానికి గురవుతుంది. బ్రాయిలర్స్ అధిక సంఖ్యలో మరణించడం, రోగం నుంచి కోలుకున్న పిల్లల్లో బరువు సరిగ్గా రాకపోవడం జరుగుతుంది. మేతతో "కాక్సిడియోస్టాట్స్" సరియైన మోతాదులో వాడనప్పుడు గాని, అసలు వాడక పోవడం వలన గాని ఈ వ్యాధి వస్తుంది. 11వ రోజునుండి 8వ వారం లోపల ఎప్పుడైనా ఈ వ్యాధి బ్రాయిలర్ పిల్లలకు సోకవచ్చు. రోగం సోకిన పిల్లలు మూలలకు గుమిగూడి సుస్తిగా ఉంటాయి. ఎరువు వర్షం గల రెట్టను చూడవచ్చు. మేత మరియు నీరు తక్కువ తీసుకొంటాయి. మరణించిన పిల్లల ప్రేవులు ఉబ్బి రక్తం కలిగి ఉంటాయి. మేతలో మరియు నీటిలో కాక్సిడియోస్టాట్ మందులు తగు మోతాదులో వాడితే ఈ రోగాన్ని నివారించవచ్చు.

ఇన్ ఫెక్షియస్ బర్సల్ డిసీజ్ (గంబోరో రోగం) : ఈ వ్యాధి బిర్నా వైరస్ ద్వారా కలుగుతుంది. బ్రాయిలర్ కోడి పిల్లలు 1వ వారం నుండి 2 నెలల వయస్సు వరకు ఈ వ్యాధికి ఎక్కువగా గురవుతాయి. వ్యాధి సోకిన కోడి పిల్లలు 10 నుండి 20 శాతం వరకు చనిపోతాయి. నీళ్ళ విరోచనాలు, సరిగా నిలబడక పోవడం, వణుకుట ఈ వ్యాధి లక్షణాలు. చనిపోయిన కోళ్ళ ఛాతి మరియు తొడ కండరాల మీద రక్తపు చారలు మరియు బర్నా గ్రంథి పుటల్లో కూడా చీము మరియు రక్తపు చుక్కలు కనబడతాయి. ఈ వ్యాధి సోకిన కోడి పిల్లలను వెంటనే వేరు చేయడం ముఖ్యం. రోగపు కోడి పిల్లలను వేరచేయడం మరియు యాంటిబయాటిక్స్, విటమిన్లు నీళ్ళతో కలిపి ఇవ్వటం వలన కొంత ఉపశమనం కలుగుతుంది. ఈ వ్యాధి నివారణకు 10-14 రోజుల్లో ఇంటర్మీడియట్ స్ట్రెస్ తో టీకాలు చేయవచ్చు.

కొక్సెర్రా రోగం (రానికెట్ రోగం) : ఈ వ్యాధి వైరస్ క్రిముల ద్వారా కలుగుతుంది. 4-5వ రోజు వయస్సు కోడి పిల్లలకు ఎఫ్-1 ఆర్ డి టీకా వేయించాలి. ఈ ముందు వ్యాధి నిరోధక శక్తి 6 వారాల తదుపరి క్షీణిస్తుంది. అందుచేత బ్రాయిలర్ కోడి పిల్లలను గ్రుడ్ల కోళ్ళ దగ్గరగా పెంచినప్పుడు, 4వ వారంలో రెండవ ఆర్.డి. టీకా వేయించాలి. ఆర్.డి. వ్యాధి

సోకిన బ్రాయిలర్ పిల్లలు కుప్పలు కుప్పలుగా మరణిస్తాయి. మెడలు వాల్చడం, ఆకుపచ్చ వర్ణంకల విరోచనాలు, సన్నగా మూలగడం ఈ వ్యాధి లక్షణాలు, వ్యాధి సోకినట్లుతే వెంటనే ఎఫ్ -1 ఆర్.డి. టీకా వేయించాలి. సన్నని రక్తపు గడ్డలు చుక్కలు జీర్ణశయ (ప్రొవెంటిక్యులస్) లోపలి భాగంలో కనబడతాయి. ప్రేగులోని పొరలు ఎర్రబారటం, గాలి గొట్టాల్లో తెమడ నిండియుండటం, శ్వాస సంచులు ఉబ్బిపేలగా నుండటం. “సీకా” అను పెద్ద ప్రేగుల జంక్షన్లో రక్తపు చుక్కలు తప్పకుండా ఉండటం మొదలగునవి మిగతా లక్షణాలు. నివారణకు రోగం సోకిన కోళ్లను వెంటనే వేరు చేయాలి. వేరే వ్యక్తులను కోళ్ళ పెద్దలోనికి రానివ్వకూడదు. పెద్దు చుట్టూ రెండు అడుగుల దూరంలో సున్నం, గమాక్సిన్ పొడరు వేయాలి. ప్రవేశద్వారం వద్ద ఫినాయిల్ ఉంచాలి. కోళ్ళలో బలాన్ని కలిగించేందుకు ఇతర రోగాలు నివారించేందుకు నీళ్ళలో యాంటిబయోటిక్స్, విటమిన్లు 10 రోజులు వాడాలి.

సి.ఆర్.డి. (క్రానిక్ రెస్పిరేటరీ డిసీజ్) : బ్రాయిలర్ చిన్న పిల్లల్లో ఈ వ్యాధి తీవ్రంగా వస్తుంది. ముక్కునుండి చీము కారటం, గురక, శ్వాసలో ఇబ్బంది ఈ రోగ లక్షణాలు, బ్రాయిలర్ పిల్లలు బరువు తగ్గుతాయి. మరణించిన పిల్లల గాలి గొట్టాల్లో తెమడ నిండి యుంటుంది. కాలేయంపై తెల్లని పొర వస్తుంది. యాంటిబయోటిక్ మందులు, టయాముటిన్ లేదా టైలాన్ మందులు వాడడం వలన రోగాన్ని వెంటనే నయం చేయవచ్చు.

సి.ఆర్.డి. నివారణ

మందు	నివారణ
ఎ) టియాముటిన్ (45%)	(1000 బ్రాయిలర్ కోళ్ళకి : నీటిలో)
వయస్సు	
మొదటి వారం	రోజుకి 5 గ్రాములు (3 రోజులు)
8/9 రోజు	రోజుకి 5 గ్రాములు (2 రోజులు)
3వ వారం	రోజుకి 25 గ్రాములు (3 రోజులు)
4వ వారం	రోజుకు 20 గ్రాములు (2 రోజులు) తదుపరి 40 గ్రాములు రోజుకు (3 రోజులు)
5వ వారం	రోజుకి 55 గ్రాములు (3 రోజులు)
6వ వారం	32 గ్రాములు/రోజుకు (2 రోజులు) తదుపరి 65 గ్రాములు రోజుకు (3 రోజులు)

బి) టైలాన్ సొల్యుబుల్

1-3 రోజుల వయస్సు 1 గ్రాము/లీటరు నీటిలో (3-5 రోజులు)

8 రోజుల తర్వాత 1 గ్రాము/లీటరు నీటిలో

కొర్రెజా : కోడి పిల్లలు సరిగా నీటిని, మేత తీసికొనక బరువును కోల్పోతాయి. ముక్కునుండి,

కండ్లనుండి నీరు కారుట రోగ లక్షణాలు. కండ్లు ఉబ్బి తెల్లని చీము గడ్డలుగా తయారవుతాయి. మరణసంఖ్య చాలా తక్కువగా ఉంటుంది. ఒకసారి ఈ వ్యాధి క్రిములు పెద్దలోనికి ప్రవేశించిన, అన్ని బ్యాచ్లకు ఈ రోగం వస్తూనే వుంటుంది. ఒక బ్యాచ్లో ఈ వ్యాధి వచ్చినప్పుడు కొద్ది రోజులు పెద్ద ఖాళీగా పెట్టి, “బ్లోలాంప్”తో నేల, గోడలను కాలాలి. సున్నం, గమాక్సీన్, ఫినాయిల్, బ్లీచింగ్ పౌడర్ కలిపి వెల్లవేయాలి. లిట్టరు ఎప్పుడూ పొడిగా ఉండేలా చూడాలి. రోగం సోకిన పిల్లకు హాస్టాసైక్లిన్, ప్లాక్సెడ్ లేక ఇతర యాంటిబయాటిక్ మందులు విటమిన్తో కలిపి వారం రోజులు వాడిన ఎడల పూర్తిగా నయమవుతుంది.

బ్రాయిలర్ పెంపకంలో మెళకువలు:

1. ప్రతి బ్రాయిలర్ కోడి పిల్లకు 1 చదరపు అడుగు స్థలం కేటాయించాలి.
2. ప్రతి 500 కోళ్ళకు ఒక పార్టిషన్ చేయాలి.
3. రాత్రిళ్ళు తప్పకుండా లైట్లు వేయాలి. దీని వలన మేత తినేందుకు అవకాశం ఏర్పడుతుంది.
4. 2-3 చదరపు అంగుళాల మందంగా లిట్టరు ఉండాలి. అది ఎల్లప్పుడూ పొడిగా వుండాలి.
5. నీటి తొట్లు, మేతతొట్లు ఎల్లప్పుడూ నిండి ఉండాలి.
6. సరిగా పెరగని పిల్లలను వేరేచేసి, మేత, నీరు వేరే ఏర్పాటు చేయాలి.
7. బ్రాయిలర్ పిల్లలు స్టార్టర్ మేత 1.5 కిలోలు తినగానే ఫినిషర్ మేతకు మార్చాలి.
8. కాక్సిడియా వ్యాధి నివారణ మందులు మేతలో 6 వారాల వరకు వాడాలి.

బ్రాయిలర్ కోళ్ళకు వాడవలసిన మందులు

1. మొదటి రోజు వాడే మందులు

- ఎ) యాంటిబయాటిక్ మందులు కోళ్ళవైద్య నిపుణుల సలహామేరకు వాడాలి.
- బి) విటాబ్లెండ్ లేక రోవిసాల్ ‘ఎ’ని ప్రతి 100 పిల్లలకు 2 మీ.లీ. చొప్పున 5 రోజులు వాడాలి.

2. వారం రోజుల తర్వాత వాడే మందులు

1. ఎడ్విగ్ ఇ మందులు ప్రతి 100 పిల్లలకు 2 మి.లీ. చొప్పున నీటిలో కలిపి వాడాలి.
2. బి-కాంప్లెక్సు 5-10 మి.లీ. ప్రతి 100 పిల్లలకు ఇవ్వాలి.

విక్రయించటం

బ్రాయిలరు కోళ్ళు త్వరగా పెరుగుతాయి. కాబట్టి 40 లేక 45 రోజుల్లో విక్రయించడం లాభదాయకంగా ఉంటుంది. ఏది ఏమైన బ్రాయిలరు కోళ్ళను 45 రోజుల కంటే ఎక్కువగా ఎట్టి పరిస్థితులోనూ ఉంచరాదు. ఆ విధంగా ఉంచినట్లయితే తిన్న దాణాకు అనుగుణంగా

బరువు పెరగక రైతులు నష్టపోవలసి ఉంటుంది.

బ్రాయిలర్ పెంపకంలో ఆదాయ, వ్యయపట్టిక (1000 బ్రాయిలర్ కోళ్ళకు)

ఎ. ప్రారంభపు పెట్టుబడి	(రూపాయలు)
1. కోళ్ళ పెద్దలకు కావలసిన భూమి 1/4 ఎకరం	స్వంత స్థలం
2. కోళ్ళ పెద్దల, 1 చ.ల. కోడికి 150 రూపాయల చొప్పున	1,50,000.00
3. బ్రాయిలర్ కోడి పిల్లలు ఒకటి 16.00 రూ. చొప్పున	16,000.00
4. కోళ్ళ దాణా 12.00 రూ. కిలో చొప్పున 3.5 కిలోలు 6 వారాల్లో	42,000.00
5. పరికరాలు 15.00 రూ.లు కోడికి చొప్పున	15,000.00
6. పనివారి జీతం 6 వారాల వరకు రూ. 70/రోజుకు	2,940.00
7. వివిధ ఖర్చులు (లిట్టరు, మందులు, కరెంటు మొదలగునవి) కోడికి 5 రూ. చొప్పున	5,000.00
ప్రారంభపు పెట్టుబడి	2,30,940.00

బి. తదుపరి ప్రతి బ్రాయిలర్ బ్యాచ్ పెంచటానికయ్యే ఖర్చు

1. బ్రాయిలర్ కోడి పిల్లలు	16,000.00
2. కోడిమేత	42,000.00
3. వివిధ ఖర్చులు	5,000.00
4. డిప్రిషియేషన్ పెద్దలపై 10 శాతం చొప్పున 2 నెలలకు	2,500.00
5. డిప్రిషియేషన్ పరికరాలపైన, 15 శాతం చొప్పున 2 నెలలకు	375.00
6. ప్రారంభపు 2,30,940-00 పై వడ్డీ, 12 శాతం చొప్పున 2 నెలలకు	4,619.00
మొత్తం ఖర్చు 960 బ్రాయిలర్ కోళ్ళకయ్యే ఖర్చు	70,494.00

సి. ఆదాయం.

1. బ్రాయిలర్ కోళ్ళు అమ్మటం వలన రూ. 50 కిలో కోడి చొప్పున (1.7×50×960)	81,600.00
2. లిట్టరు అమ్మటం వలన ఒక టన్ను (ఒక టన్ను లిట్టరు రూ. 800 చొప్పున	800.00
3. గోనె సంచులు అమ్మటం వలన 8 రూ. ఒక సంచి చొప్పున మొత్తం ఆదాయం	448.00 82,848.00

ఖర్చు, ఆదాయం పట్టిక

1. మొత్తం ఆదాయం	82,848.00
2. మొత్తం ఖర్చు	70,494.00
నికరాదాయం 1000 బ్రాయిలర్లపై	12,354.00
ఒక బ్రాయిలర్ కోడిపై నికరాదాయం	12.35

పై ఆదాయం, వ్యయ పట్టిక యందు 5 శాతం బ్రాయిలర్ కోళ్ళు చనిపోయినట్లు భావించబడింది. 2 శాతం బ్రాయిలర్ కోడిపిల్లలు ఆదనంగా ఇస్తారు. బ్రాయిలర్ ఉత్పత్తి మొత్తం ఖర్చుతో దాణా ఖర్చు దాదాపు 75 శాతం పైబడి ఉంటుంది. అందుచేత తక్కువ దాణా తిని

3. పెరటి కోళ్ళ పెంపకం

మన దేశంలో కోళ్ళ పరిశ్రమ చాలా అభివృద్ధి చెందినప్పటికీ గ్రామీణ ప్రాంతములోని పేద ప్రజానికానికి కోడి గ్రుడ్లు మరియు మాంసము అందుబాటులో లేవు. గ్రామీణ ప్రాంతములోని పేద ప్రజలకు సమతుల్యమైన ఆహారం ఇవ్వాలంటే, వారికి చౌకగా దొరికే కోడిగ్రుడ్లు మరియు కోడి మాంసము తప్పక అందుబాటులోకి రావాలి. పెరటిలో కోళ్ళ పెంపకం ఇంటిల్లిపాదికి సమతుల్యమైన ఆహారాన్ని అందివ్వడంతో పాటు, అదనపు ఆదాయం ఇవ్వగలదు. కావున ఇటీవల కాలములో కేంద్ర మరియు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు కూడా పెరటిలో కోళ్ళ పెంపకానికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యం ఇస్తున్నాయి.

విలక్షణ జాతి 'రాజశ్రీ'

గ్రామాల్లో రైతు సోదరులు ఇంటి దగ్గర పెంచుకొనే దేశవాళి కోళ్ళు చిన్నవిగా ఉండి, తక్కువ గ్రుడ్లు (40-60) పెడతాయి. ఎక్కువ కాలము పొదుగు పట్టి ఉండడంవల్ల ఉత్పత్తి సామర్థ్యం తగ్గుతుంది. వీటికి ప్రత్యామ్నాయంగా వివిధ పరిశోధన సంస్థలు పెరటిలో పెంపకానికి అనువైన కోళ్ళ జాతులను అభివృద్ధిపరిచాయి. అందులో ముఖ్యంగా చెప్పుకోదగినవి రాజశ్రీ, గిరిరాజ, వనరాజ మరియు గ్రామప్రియ మొదలైనవి. వీటిలో శ్రీ వేంకటేశ్వర పశువైద్య విశ్వవిద్యాలయంలోని అఖిలభారత కోళ్ళ పరిశోధన స్థానం, రాజేంద్రనగర్, హైదరాబాదు నుండి విడుదలైన "రాజశ్రీ" విలక్షణమైనది. రాజశ్రీ కోళ్ళను రూపొందించే క్రమంలో మాంసానికి మరియు గ్రుడ్ల ఉత్పత్తికి పనికి వచ్చే మూడు విదేశీ జాతులతో పాటు వ్యాధినిరోధక శక్తి మరియు ప్రతికూల వాతావరణాన్ని తట్టుకొనడానికి దేశవాళి (నాటు) కోళ్ళ రక్తాన్ని (25 శాతం) కూడా ఉపయోగించడం జరిగింది.

రాజశ్రీ కోళ్ళను రూపొందించేప్పుడు గ్రామీణ ప్రాంతములో పెరటిలో పెంపకానికి ఉపయోగించే జాతిలో ఉండవలసిన లక్షణాలన్ని కలిగి ఉండేలా ప్రత్యేకమైన శ్రద్ధ తీసుకోవడం జరిగింది.

రాజశ్రీ కోళ్ళ ముఖ్యమైన లక్షణాలు :

- ☉ శరీర పరిమాణం మధ్యస్థంగా ఉండి, మాంసం మరియు గ్రుడ్ల ఉత్పత్తికి కూడా అనువుగా ఉంటాయి.
- ☉ పొడవైనకాళ్ళు ఉండి, చురుకుగా కదులుతూ పిల్లులు, కుక్కల నుండి తప్పించుకొనగలవు.
- ☉ నాటు కోళ్ళ రక్తం కూడా 25 శాతం ఉన్నందున వ్యాధి నిరోధక శక్తి మరియు ప్రతికూల వాతావరణాన్ని తట్టుకొనే శక్తి ఎక్కువ.
- ☉ ముదురు ఎరుపు రంగులో ఉండి పూర్తిగా నాటు కోళ్ళను పోలి వుంటాయి.

రాజశ్రీ కోళ్ళ ఉత్పత్తి సామర్థ్యం క్రింది పట్టికలో పొందుపరచబడినది.

8 వారాల వయస్సులో కోడి పిల్ల బరువు	:	500 గ్రాములు (పెట్ట పిల్ల)
	:	550 గ్రాములు (పుంజు పిల్ల)
16 వారాల వయస్సులో కోడి బరువు	:	1300 గ్రాములు (పెట్ట)
	:	1500 గ్రాములు (పుంజు)
20 వారాల వయస్సులో బరువు	:	1500 గ్రాములు (పెట్ట)
	:	1750 గ్రాములు (పుంజు)
మొదటి గుడ్డు పెట్టే వయస్సు	:	24 వారాలు
ఒక సంవత్సరంలో గ్రుడ్ల ఉత్పత్తి	:	160-170 గ్రుడ్లు
గ్రుడ్లు బరువు	:	55 గ్రాములు

రాజశ్రీ జాతి ఒక రోజు కోడి పిల్లలు అఖిల భారత కోళ్ళ పరిశోధనా సంస్థలో దొరుకుతాయి. ఇలా ఒక రోజు పిల్లలను తీసుకొని వచ్చి 6-8 వారాల వరకు షెడ్డులో శాస్త్రీయ పద్ధతిలో పెంచాలి. ఇదే కాలములో వీటికి ఇవ్వవలసిన అన్ని టీకాలను ఇప్పించాలి. తరువాత మాత్రమే రైతులకు చిల్లరగా అమ్మవచ్చును. రైతు సోదరులు రాజశ్రీ కోళ్ళను పెంచుకోవాలంటే, కావలసినన్ని 6-8 వారాల పిల్లలను ప్రభుత్వ సంస్థల ద్వారా లేదా నమ్మకమైన వ్యక్తుల నుండి కొని పెంచుకోవచ్చు. ఇలా కొన్న పిల్లలు ఆరోగ్యవంతంగా ఉండి అన్ని టీకాలు వేసి ఉండాలి. ఈ విధంగా కోడి పిల్లలను పెంచి రైతులకు అమ్మడం ఒక ఉపాధి అవకాశంగా కేంద్ర/రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు గుర్తించాయి. నాబార్డ్ బ్యాంక్ కూడా ఇలాంటి వారికి కోడిపిల్లలు పెంచడానికి (Mothering Unit) సబ్సిడీతో కూడిన రుణాలు ఇస్తున్నాయి.

6-8 వారాల వరకు కోడి పిల్లలను పెంచుకొనే విధానం క్రింద పొందు పరచడమైనది.

కోడి పిల్లల పెంపకంలో పాటించవలసిన యాజమాన్య పద్ధతులు

షెడ్డు నిర్మాణము :

కోళ్ళ షెడ్డు నిర్మాణమునకు ఎత్తైన ప్రదేశాన్ని ఎంచుకోవాలి. గాలి, వెలుతురు ధారాళంగా ప్రసరిస్తూ ఉండాలి. కలుషితం కాని మంచి నీరు అన్ని వేళలా అందుబాటులో ఉండేలా చూసుకోవాలి. విద్యుత్ మరియు రవాణా సౌకర్యం అందుబాటులో ఉండాలి. ఈ షెడ్డు తూర్పు - పడమర దిశలలో నిర్మించాలి. అందువల్ల సూర్యరశ్మి మరియు వర్షం నేరుగా షెడ్లో పడకుండా ఉంటుంది. షెడ్ ప్రక్క గోడలను రెండు అడుగుల వరకు ఇటుకతో నిర్మించి పైన ఇనుప జాలి 6 అడుగుల ఎత్తు వరకు పెట్టాలి. షెడ్డు చూరు మూడు అడుగుల వరకు బయటకు వచ్చేలా నిర్మించాలి. అలా నిర్మించడం వల్ల వర్షపు జల్లు షెడ్లో పడకుండా ఉంటుంది. షెడ్ ముఖ ద్వారం దగ్గర ఒక అంగుళం లోతు ఉండునట్లు పళ్ళెం ఏర్పాటు చేసి ఫినాయిల్ కలిపిన నీరు ఉంచాలి. షెడ్డు లోపలకు పోయే ప్రతి ఒక్కరు తప్పనిసరిగా ఫినాయిల్ నీటిలో కాళ్లు ముంచి వెళ్ళాలి. తద్వారా రోగకారక క్రిములు షెడ్లో ప్రవేశించకుండా చూడవచ్చును. కోడి పిల్లల షెడ్లోనికి ఇతరులను నిషేధించాలి.

కోడి పిల్లలకు కావలసిన పరికరములు :

చిక్ గార్డ్, మేతతొట్టు, నీటి తొట్టు, బ్రూడర్ హోవర్, మేత వేయుటకు ఉపయోగించు గరిట మొదలగునవి తగినన్ని సంఖ్యలో అందుబాటులో ఉండాలి.

మొదటి ఆరువారాలలో పాటించవలసిన యాజమాన్య పద్ధతులు :

1. చిన్న పిల్లల పెంపకంలో మొదటి ఆరు వారాలు చాలా కీలకమైనవి. ఈ సమయంలో కోడి పిల్ల తన శరీర ఉష్ణోగ్రతను తనకు తానుగా నియంత్రించుకోలేదు. కావున తగిన ఏర్పాట్లు చెయ్యాలి.
2. షెడ్ లో ఇంతకు ముందు కోళ్ళను పెంచినట్లయితే కోళ్ళ యొక్క దాణా, నీటి తొట్టిలను లేదా పాత్రలను, బ్రూడర్స్ ను మరియు చిక్ గార్డ్లు, పాత లిట్టర్ ఏమైనా ఉంటే, తీసివేసి షెడ్ ను తగిన విధంగా శుభ్రము చేయాలి.
3. షెడ్ చుట్టు ప్రక్కల కనీసం 5 అడుగుల వరకూ ఎలాంటి పిచ్చి మొక్కలు లేకుండా శుభ్రం చేయాలి.
4. షెడ్ లోపల బూజును మరియు ఇతర వ్యర్థ పదార్థములను కాల్చి వేయాలి.
5. నీటి మరియు దాణా పరికరములను, బ్రూడర్స్ ను మరియు చిక్ గార్డ్లను వాషింగ్ సోడా ఉపయోగించి శుభ్రం చేసిన తర్వాత క్రిమిసంహారక ద్రావణంలో ముంచి, ఎండలో ఆరబెట్టిన తర్వాత వాడాలి.
6. షెడ్ లోపల క్రిమిసంహారక ద్రావణము (స్ప్రే) చేసి ఒక వారం రోజుల పాటు కోళ్ళు లేకుండా షెడ్ ను ఖాళీగా ఉంచాలి.
7. లిట్టర్ ను (వరి పొట్టు / రంపపు పొట్టు) నేల మీద 2-3 అంగుళాల ఎత్తు వుండేటట్లు పరచవలయును.
8. లిట్టర్ మీద పాత వార్తా పత్రికలను పరచవలెను. ఆ తరువాత చిక్ గార్డ్ ను, బ్రూడర్స్ ను అమర్చుకోవలెను.
9. కోడి పిల్లలు రావటానికి ఒక రోజు ముందు బ్రూడర్ షెడ్ ను పొటాషియం పర్మాంగనేట్ మరియు ఫార్మలిన్ కలిపి పూయిగేషన్ (పొగ) చేయాలి.
10. కోడి పిల్లలు వచ్చే కొద్ది గంటల ముందు బ్రూడర్ లోని విద్యుత్ బల్బులను వేసి తగినంత ఉష్ణోగ్రత ఉండేటట్లు చూసుకోవాలి. అదేవిధముగా నీటి తొట్టెలను శుభ్రమైన నీటితో నింపాలి.

11. ప్రతి కోడి పిల్లకు ఉష్ణోగ్రతను మొదటి వారం 95 డిగ్రీల ఫారిన్ హీట్ కల్పించి ఆ తరువాత ప్రతి వారం 5 డిగ్రీల ఉష్ణోగ్రత చొప్పున తగ్గిస్తూ 3-4 వారాల వరకు ఏర్పాటు చేయాలి. కోడిపిల్లల షెడ్ లో ఉష్ణోగ్రత సరిగ్గా ఉన్నది లేనిది కోడి పిల్లల ఉనికిని బట్టి చెప్పవచ్చును. బ్రూడర్ ప్రదేశంలో తగినంత ఉష్ణోగ్రత ఉన్నప్పుడు కోడి పిల్లలు సమానంగా విస్తరించి ఉంటాయి. ఎక్కువ వేడి వున్నప్పుడు బ్రూడర్ బయట గుమిగూడతాయి. ఉష్ణోగ్రత తగ్గినప్పుడు అన్ని బ్రూడర్ క్రింద గుమిగూడతాయి.
12. వేసవి కాలం నందు వాతావరణ ఉష్ణోగ్రత ఎక్కువగా ఉన్నప్పుడు బ్రూడర్స్ ను వుంచే కాలాన్ని తగ్గించవచ్చు. ఒక మీటర్ వ్యాసార్థం గల బ్రూడర్ క్రింద 250-300 కోడి పిల్లలను పెంచవచ్చు.
13. కోడి పిల్లలు బ్రూడర్ నుండి దూరంగా పోకుండా ఉండటానికి బ్రూడర్ చుట్టు చిక్ గార్డులను ఏర్పాటు చేయవలయును. ఈ చిక్ గార్డులను అట్టముక్కలతో గాని ఇనుప రేకులతో గాని చెక్కతో గాని తయారు చేసుకోవచ్చు. వీటి ఎత్తు 15-18 అంగుళాలు ఉండేటట్లు చూసకొని బ్రూడర్ అంచునుండి అడుగు దూరం ఉండేటట్లు ఏర్పాటు చేసుకోవాలి.
14. గ్లూకోజ్ / ఎలక్ట్రోలైట్ పౌడర్ కలిపిన నీటిని కోడి పిల్లలు రాగానే త్రాగేలా చూడవలయును.

గాలి మరియు వెలుతురు :

స్వచ్ఛమైన గాలి ఎల్లప్పుడు వీస్తూ ఉండాలి. దీనివల్ల కోళ్ళకు హాని కల్పించే వాయువులు, అమ్మోనియా షెడ్ నుండి బయటకు పోతాయి. అమ్మోనియా 0.01 శాతం కన్నా ఎక్కువ ఉంటే దీని ప్రభావం కళ్ళపై ఉంటుంది. కావున గాలి ప్రసరణ తగిన రీతిలో ఉండేటట్లు చూసుకోవలెను. అలాగే వెలుతురు నిరంతరం ఉండాలి. వెలుతురు కోడి పిల్లల పెరుగుదలకు చాలా తోడ్పడుతుంది.

లిట్టర్ యాజమాన్యం :

లిట్టర్ కోసము ప్రస్తుతము పరిపాటును విరివిగా వాడుతున్నారు. మొదట నేల మీద 2 నుండి 3 అంగుళముల వరకు పరి పాటును పరిచి 4 నుండి 5 రోజుల కొకసారి లిట్టర్ గడ్డ కట్టకుండా కలియబెట్టవలెను. ఏవైనా కారణముల చేత లిట్టర్ తడిసిన యెడల తీసివేయవలెను. అమ్మోనియా వాసన ఎక్కువగా ఉన్నప్పుడు సున్నము లేదా సూపర్ ఫాస్ఫేట్ 7-10 కేజీలు ప్రతి 100 చదరపు అడుగుల విస్తీర్ణానికి కలుపవలయును. ప్రతి నెల కొద్ది పరిమాణంలో పరి పాటును అదనంగా కలుపుతూ ఉండాలి.

నీరు మరియు మేత :

నీటి మరియు దాణా పరికరములను / నీటి తొట్లను బ్రూడర్ చుట్టు చక్రాకారంలో అమర్చవలయును. కోళ్ళలో జీవ క్రియలకు నీరు మూలాధారం. ఎల్లప్పుడు శుభ్రమైన నీరు అందించాలి. నీటి పరికరములను బ్రూడర్ నుండి అడుగు దూరంలో ఏర్పాటు చేయాలి. 50 కోడి పిల్లలకు ఒకటి చొప్పున నీటితొట్లను ఏర్పాటు చేయవలెను.

దాణాను సరియైన మోతాదులో రోజుకు 2-3 సార్లు అందించవలయును. కోడి పిల్లలకు సమీకృత దాణాను అందించాలి. మార్కెటులో లభించే లేయర్ కోడి పిల్లల దాణాను మాత్రమే వాడాలి. బ్రాయిలర్ కోళ్ళ దాణాను వాడకూడదు.

ఆరోగ్య పరిరక్షణ :

తగిన సమయంలో టీకాలు మరియు మందుల వాడకంతో కోడి పిల్లల ఆరోగ్య పరిరక్షణ చేసుకోవాలి.

పెరటిలో పెరిగే కోళ్ళు వివిధ అపరిశుభ్రమైన ప్రదేశాలలో తిరగడం వలన తొందరగా వ్యాధులకు గురైయ్యే ప్రమాదం వున్నది కావున టీకాలు ఇప్పించిన కోడి పిల్లలనే కొనుక్కోవాలి. టీకాలు ఇచ్చేటప్పుడు క్రింది జాగ్రత్తలు పాటించాలి.

1. టీకాలు చేయనపుడు ఒత్తిడికి గురికాకుండా చూడాలి.
2. ఆరోగ్యమైన వాటికి మాత్రమే టీకాలు చేయవలెను.
3. ఎక్కువ ఎండ (లేదా) చలిలో కాని టీకాలు వేయకూడదు.
4. టీకాలు చేసిన తరువాత ఆ రోజు కాని తరువాత రోజు కాని ఒత్తిడి గురిచేసే మందులను, ఉదాహరణకు యాంటిబయాటిక్స్ వాడకూడదు.
5. టీకా ఇచ్చే ముందు 2 రోజులు ఇచ్చి తరువాత 2 రోజులు విటమిన్లు నీటిలో కలిపి ఇవ్వాలి.
6. టీకా మందు కలిపిన 2 గంటలలోపు వాడవలెను.
7. మిగిలిన మందు మరియు ఖాళీ సీసాలను దూరంగా పూడ్చి పెట్టవలెను.
8. రెండు టీకాలకు మధ్య వ్యవధి ఒక వారం రోజులు ఉండవలెను.

రాజశ్రీ కోళ్ళలో టీకా కార్యక్రమం :

వ్యాధి	వయస్సు	ఇచ్చే పద్ధతి
1. మారెక్స్ టీకా	1వ రోజు	చర్మము ద్వారా
2. లసోటా టీకా	7వ రోజు	కంటి చుక్క ద్వారా
3. గంబోరా టీకా	14వ రోజు	కంటి చుక్క ద్వారా
4. గంబోరా టీకా (బూస్టర్)	24వ రోజు	కంటి చుక్క ద్వారా
5. లసోటా టీకా (బూస్టర్)	28వ రోజు	కంటి చుక్క ద్వారా
6. అమ్మ తల్లి	36వ రోజు	కండలో సూది
7. కొక్సెర్ వ్యాధి టీకా(R ₂ B)	6వ వారము	కండలో సూది

ఒక రోజు కోడి పిల్లలు మన షెడ్లో విడిచిపెట్టిన వెంటనే అవి రోగాల బారిన పడకుండా ఉండటానికి ఈ క్రింది సూచనలు పాటించాలి.

క్ర.సం.	మందు పేరు	మోతాదు	సూచన
1.	దేనగార్డ్ (లేదా) తియాముటీన్	3 గ్రా./1000 పిల్లలకు	1,2,3, రోజులు
2.	నికోసాల్ (ఏటమిన్ బి2డి3)	5మి.లీ /10 లీ. నీటిలో	1, 2, 3 రోజులు త్రాగు నీటిలో కలిపి ఇవ్వాలి
3.	అమాక్విసాల్ (లేదా) ఆక్సిటెట్రాసైక్లిన్	10 గ్రా./10 లీ. నీటిలో	4, 5, 6, రోజులలో
4.	బికాంప్లెక్స్	20 మి.లీ./10 లీ. నీటిలో	4, 5, 6, రోజులలో మందును త్రాగునీటిలో కలిపి ఇవ్వాలి.
5.	తియాముటీన్ (లేదా) దేనా గార్డ్	3 గ్రా./1000 పిల్లలకు	15వ రోజు త్రాగు నీటిలో కలిపి ఇవ్వాలి
6.	॥	5 గ్రా./1000 పిల్లలకు	30వ రోజు త్రాగు నీటిలో కలిపి ఇవ్వాలి

పైన చెప్పిన షెడ్యూలు పాటించడంతో పాటు అవసరాన్ని బట్టి పశువైద్యుని సలహా మేరకు ఇతర మందులు వాడాలి. ఒకవేళ, ఏదైన రోజు 2 లేదా 3 పిల్లలు చనిపోయిన యెడల పోస్ట్ మార్టమ్ పరీక్ష తప్పక చేయించాలి.

పెరటిలో పెద్ద కోళ్ళ పెంపకం

రాజశ్రీ కోళ్ళను నాటుకోళ్ళ వలే ఇంటి ఆవరణలో పెంచుకోవచ్చును. కాని రాత్రిపూట మాత్రం ఇతర జంతువుల నుండి, వర్షం మరియు చలి నుండి కాపాడడానికి కప్పి ఉంచాలి. అందుకొరకు స్థానికంగా దొరికే వెదురు, చెక్క లేదా ఇనుప జాలి వంటి వనరులను ఉపయోగించి గూడును నిర్మించవచ్చును.

ఇలా నిర్మించే కోళ్ళ గూడు ఎల్లప్పుడు పొడిగా ఉండాలి. లోపల వెలుతురు మరియు గాలి ధారాళంగా ప్రసరిస్తూ ఉండాలి. గూడులోపలకు పాములు, ఎలుకలు, పిల్లలు మరియు కుక్కలు వంటి జంతువులు ప్రవేశించకుండా చూడాలి. గూడులోపలి నేల మీద వరి పొట్టు లేదా రంపపు పొట్టు పోసి ఉంచాలి. దీనిని వారానికి ఒకసారి క్రమం తప్పకుండా తొలగించి సున్నం చల్లాలి. తద్వారా సూక్ష్మ క్రిములు పెరగకుండా నివారించవచ్చును.

పెరటిలో పెంచుకునే రాజశ్రీ కోళ్ళ పోషణకు ప్రత్యేకమైన దాణా ఇవ్వాలి అవసరం లేదు. ఇవి నాటు కోళ్ళ వలెనే పెరట్లో లభించే క్రిమికీటకాలను, గడ్డి మరియు వంటింటి మిగులు తిని నాటు కోడి కంటే అధిక బరువు పెరుగుతాయి. సాలీన 3 నుండి 4 రెట్లు ఎక్కువ గ్రుడ్లు ఉత్పత్తి చేస్తాయి.

ఈ కోళ్ళు పెరటిలో దొరికే ఆహార పదార్థాలను తిని సామర్థ్యం మేరకు ఉత్పత్తి చేస్తాయి. కాని వేసవి కాలంలో పెరటిలో పచ్చి గడ్డి, క్రిములు, గింజలు కావలసినంత దొరకనప్పుడు విడిగా దాణా ఇవ్వాలి ఉంటుంది. ఇందు కొరకు పెరటిలో దొరికే ఆకు కూరలను చిన్న ముక్కలుగా తరిగి ఇచ్చినా సరిపోతుంది లేదా స్థానికంగా దొరికే అపరాలు (జొన్న, మొక్కజొన్న మరియు సజ్జ మొదలైనవి), నూనె గింజల నుండి వచ్చే చెక్క (వేరుశనగ / ప్రొద్దు తిరుగుడు / సోయా చెక్క), తవుడు సమపాళ్ళలో కలిపి ఆ దాణాకు మోతాదు ప్రకారము ఖనిజ లవణాలను కలిపి ఇంటి దగ్గరే కోళ్ళ దాణా తయారు చేసుకొని మేపవచ్చును. ఇలా అదనంగా ఇచ్చే దాణాను సాయంత్రం ఇచ్చిన యెడల కోళ్ళు ఇంటికి తిరిగి వచ్చే అలవాటు ఏర్పడుతుంది.

ఇదే కాకుండా వేసవిలో పెంకు లేని గ్రుడ్లు లేదా తోలు గ్రుడ్లు పెట్టడం గమనిస్తూ ఉంటాం. ఈ సమస్యను అధిగమించడానికి రైతులు చెరువులో లభించే గవ్వలు లేదా అల్పిప్పల్ని చిన్న ముక్కలుగా చేసి ఇచ్చినట్లయితే ఈ సమస్య రాదు. అంతేగాకుండా ఈ గవ్వల / అల్పిప్పల ముక్కలు ఆహార పదార్థాలు అధికంగా జీర్ణమవడంలో కూడా తోడ్పడతాయి.

ఒక వేళ లూసర్స్, బర్నిమ్ వంటి పచ్చిమేత అందుబాటులో ఉన్న యెడల చిన్న చిన్న ముక్కలుగా తరిగి ఒక్కొక్క కోడికి 50-100 గ్రాములు ఇచ్చినప్పుడు కూడా అధికోత్పత్తి సాధించవచ్చును. ఈ మధ్య పశువుల మేతగా ప్రాచుర్యం పొందిన 'అజొల్లా'లో కూడా మాంసకృత్తులు ఎక్కువగా ఉంటాయి. అందుబాటులో ఉన్న యెడల 50 గ్రాములు అజొల్లా ఇచ్చినప్పుడు గ్రుడ్కోత్పత్తిలో బాగా పెరుగుదల

పెరటి కోళ్ళలో వచ్చే ముఖ్యమైన వ్యాధులు మరియు నివారణ

1. అంతర పరాన్న జీవులు (నట్టలు) :

పెరటిలో పెంచే కోళ్ళు ఆరుబయట తిరుగుతుంటాయి. గడ్డి మరియు గింజలను తింటున్నప్పుడు వివిధ రకాల అంతర పరాన్నజీవులు వాటిని ఎక్కువగా ఆశిస్తాయి. కావున క్రమం తప్పకుండా నట్టల మందును త్రాపడం మంచిది. ఈ కార్యక్రమాన్ని అందరు రైతులు కలిసి గ్రామములో ఒకేసారి చేసినట్లైతే నట్టలను / అంతర పరాన్న జీవులను సమర్థవంతంగా నివారించవచ్చును.

క్రమం తప్పకుండా నట్టల నివారణ మందులు వేయడం ద్వారా కేవలం నట్టలనే కాకుండా ఇంకా ఎన్నో రకాల వ్యాధులు సోకకుండా కాపాడుకోవచ్చు. దీని కొరకు ఫైపరజిన్ సిట్రేట్ అనే మందును ఒక చెంచాడు అర లీటరు నీళ్ళలో కలిపి (10 కోళ్ళకు సరిపోతుంది) త్రాగటానికి

ఉపయోగించాలి. ఈ పద్ధతిని 15 నుంచి 20 రోజుల వయస్సు పిల్లల నుండి క్రమం తప్పకుండా పాటించడం ద్వారా కోళ్ళలో నట్టలను నివారించవచ్చును.

2. కొక్కెర తెగులు (Ranikhet Disease) :

రెట్ట ఆకుపచ్చగా ఉండి, నీళ్ళ లాగా వాసనతో పారుతుంది. ముక్కు నుండి నీరు కారడం, తల మెడ ఒక వైపు వాలి ఉండడం, వణకడం లాంటి లక్షణాలు కలిగిన ఈ వ్యాధి పేరు కొక్కెర తెగులు.

ఇది సూక్ష్మాతి సూక్ష్మజీవి వల్ల ముఖ్యంగా వేసవి కాలంలో ఎక్కువగా వ్యాప్తి చెందే వ్యాధి. ఈ వ్యాధి సోకిన తర్వాత చేసే చికిత్స కంటే నివారణే మేలు. నివారణ అనేది టీకాల ద్వారా చేస్తారు. ఈ టీకాలు వ్యాధి సోకిన తర్వాత ఇచ్చి లాభము లేదు. అందుకని వ్యాధి సోకక ముందే అంటే ప్రతి నవంబర్ - డిసెంబర్ నెలలో ఇవ్వటం వలన ఈ వ్యాధిని నివారించవచ్చు. ఇలా ఇవ్వటం అనేది ఒక పద్ధతి ప్రకారం చేస్తారు.

మొదట ఒక వారం లోపు పిల్లలకు కొక్కెర తెగుల (Ranikhet Disease) టీకా మందు కళ్ళు లేదా ముక్కులో చుక్కలుగా వేయాలి. తిరిగి అదే మందును 8 నుండి 10 వారాల మధ్య వేసి ఆ తరువాత ప్రతి సంవత్సరం వేస్తూ వుండటం ద్వారా ఈ వ్యాధిని పూర్తిగా నివారించవచ్చు. ఈ టీకా మందు ప్రభుత్వ పశువైద్యశాలల్లో ఉచితంగా ఇవ్వబడును. అదే వ్యాధి సోకిన కోడికి టెట్రాసైక్లిన్ పౌడర్ అనే మందును అర టీకప్పు నీళ్ళలో చిటికెడు చొప్పున కలిపి రోజుకు 3 సార్లు, 5 రోజులు ఇవ్వాలి.

3. తెల్లపారుడు (Bacillary White Diarrhoea) :

ఇది సూక్ష్మ క్రిముల ద్వారా ముఖ్యంగా చిన్న పిల్లలలో వ్యాప్తి చెందే అంటువ్యాధి. ఈ వ్యాధి సోకిన వాటిలో కొన్ని చనిపోగా, కొన్ని తిరిగి కోలుకుంటాయి. వ్యాధి సోకిన కోళ్ళు నలతగా ఉండి మూడుచుకొని కూర్చుంటాయి. రెట్ట నీళ్ళగా తెలుపు లేదా లేతా పసుపు పచ్చ రంగులో ఉంటుంది. ఈ వ్యాధి సోకిన కోళ్ళకు సల్ఫా లేదా ఫ్యూజోలిడిన్ లేదా టెట్రాసైక్లిన్ అనే మందును చిటికెడు చొప్పున ఒక టీ గ్లాసు నీళ్ళలో కలిపి రోజుకు రెండు సార్లు చొప్పున ఇవ్వాలి.

4. అమ్మోరు లేదా మశూచి (Fowl Pox) :

ఈ వ్యాధి సోకిన కోళ్ళ ముక్కు, ముఖం, కంటి రెప్పలు, దవడల పైన పొక్కులు వచ్చి ముక్కు నుండి, కంటి నుండి నీరు కారుతూ ఉంటుంది. ఈ వ్యాధి కూడా ఒక సూక్ష్మాతి

సూక్ష్మజీవి వల్ల కలుగుతుంది. అతి తక్కువ కాలంలోనే అన్ని కోళ్ళకు వ్యాపిస్తుంది. ఈ వ్యాధి వల్ల చాలా తక్కువ కోళ్ళు చనిపోతాయి. కాని వ్యాధి వల్ల కోళ్ళు సరిగా మేత, నీరు తీసుకోలేక గ్రుడ్లు పెట్టటం తగ్గిపోయి, ఆర్థికంగా నష్టం కలుగచేస్తుంది. ఈ వ్యాధికి చికిత్స లేదు. చర్మం పై కురుపులలో ఇతర సూక్ష్మక్రిములు చేరకుండా ఉండేందుకు పసుపు మరియు వేపనూనె మిశ్రమాన్ని పూతగా పూయాలి.

5. కొర్రెజా వ్యాధి :

ఈ వ్యాధి సూక్ష్మజీవి వలన కోళ్ళతో పాటు అన్ని రకాల పక్షుల్లో కలుగుతుంది. ఈ వ్యాధి సోకిన కోళ్ళ కంటి పొర ఎర్రగా మారి, కంటి నుండి ఎక్కువగా నీరు కారుతుంది. శ్వాస కష్టంగా ఉండి, శ్వాస తీసుకునేటప్పుడు 'కీచు' మని శబ్దం వస్తుంది. ముఖం, చర్మం క్రింద నీరు చేరి వాసి పోయి ముక్కు నుండి చిక్కటి జిగురు లాంటి స్రావాలు వస్తాయి. ఈ లక్షణాలను బట్టి వ్యాధిని సులభంగా గుర్తించవచ్చును. పశువైద్యుని సలహాలతో డ్రైప్టోమైసిన్ ఇంజక్షన్లు 3-5 రోజులు వాడి వ్యాధిని నివారించుకోవచ్చును లేదా తియాముటీన్ అనే మందును చిటికెడు ఒక టీ గ్లాసు నీళ్ళలో కలిపి రోజుకు 3-5 సార్లు త్రాగించాలి.

6. కాక్సిడియా :

ఈ వ్యాధి కాక్సిడియా, ఐమీరియా, జాతికి చెందిన ఏక కణ జీవుల వలన అన్ని వయస్సుల కోళ్ళలో కలుగుతుంది. అస్వస్థత వున్న కోడి మలముతో కలుషితమైన మేత, నీరు ద్వారా ఇతర కోళ్ళకు వ్యాపిస్తుంది. వ్యాధి సోకిన కోళ్ళు నీరసంగా ఉండి, మంద నుండి ఒక ప్రక్కకు చేరి గుంపుగా కూర్చుంటాయి. రక్తంతో కూడిన విరోచనాలు, నిలబడి కునుకుతూ ఉండడం ఈ వ్యాధి లక్షణాలు. చనిపోయిన కోడికి శవ పరీక్ష జరిపిన చిన్న ప్రేగులు లేదా పెద్ద ప్రేగు వాచిపోయి రక్తంతో నిండి ఉంటుంది. నైట్రోపురోజోన్, కాక్సిమార్, ఆంప్రోలియం తదితర మందులను పశువైద్యుని సహాయముతో వాడి వ్యాధిని నివారించవచ్చును.

పైన పేర్కొన్న ఈ సూచలను మరవకుండా పాటించినట్లయితే పెరట్లో కోళ్ళ పెంపకము సజావుగా చేపట్టవచ్చును. పెరటి కోళ్ళ పెంపకం ద్వారా అదనపు ఆదాయంతో పాటు కుటుంబం మొత్తానికి పౌష్టిక ఆహారము లభిస్తుంది.

★★★

శ్రీ వేంకటేశ్వర పశువైద్య విశ్వవిద్యాలయం

డా. వై.ఎస్.ఆర్. భవన్, తిరుపతి - 517 502. చిత్తూరు బిల్లు, ఆంధ్రప్రదేశ్, ఇండియా

ఫోన్: (0877) 2248006, 2248068, 2248155, 2248621

ఫ్యాక్స్ : (0877) 2249222 వెబ్సైట్ : www.svvu.edu.in